

Rapport

"Ville jeg bodd her selv?"

—Nytt boligkonsept for bostedsløse med rusproblemer

Innhold

1. Innledning **4**

2. Innsikt **8**

2.1 Medvirkning	9
2.2 Innflytelsessirkelen	11
2.3 Dialogverksted 1	12
2.4 Dialogverksted 2	13
2.5 Studiebesøk	14
2.6 Dybdeintervjuer	18
2.7 Intervju med psykologspesialist	19

3. Funn **20**

3.1 Basisbehov	21
3.2 Å bo	22
3.3 Ansvar vs. hjelp	24
3.4 Estetikk, materialitet og stigma	26
3.5 Naboskap og aktivitet	28
3.6 Medvirkning i tildelingsprosess og boligtilbudet	29
3.7 Helsetilstand og diagnostestikk	30
3.8 Observasjoner av systemet	31
3.9 Inventar og løs møblering	32

4. Planløsninger **34**

4.1 Idealløsning	35
4.2 Anbefalinger	36
4.3 Tre nivåer på boligstandard	38
4.4 Modulbygg som utgangspunkt	40
4.5 Idealløsning nr 1: én modul	42
4.6 Idealløsning nr 2: to moduler	44
4.7 Vinduer	46
4.8 Organisering av moduler	48
4.9 Interiørkonsept	52
4.10 Case 1: Bernhard Herres vei	58
4.11 Case 2: Sigurd Syrs gate	68

5. Oppsummering **70**

5.1 Et egnet hjem og fleksibilitet	71
5.2 Ville jeg bodd her selv?	72
5.3 Å skape et hjem	73
5.4 Anbefalinger til veien videre.....	74

Utarbeidet av: Makershub Arkitektur AS, TAG Arkitekter AS og Growlab Oslo AS

Prosjektleder: Else Abrahamsen

Prosjektmedarbeidere: Marie Hoelseth, Maria Årthun, Mads Pålsrud, Audun Bødtker, Charlotte Lande Andersen, Erica Caballero, Ragnhild Augustsen

Design: Oslo kommune, bearbeidet av Mads Pålsrud og Else Abrahamsen

Foto: der annet ikke er oppgitt, er bildene tatt av prosjektteamet.

November, 2021

1

Innledning

Oppdraget fra Velferdsetaten har vært å utvikle et nytt boligkonsept for bostedsløse med langvarige rus- og psykiske lidelser, gjennom deltagende prosesser.

Parallelt med dette oppdraget har Velferdsetaten arbeidet med å sammenfatte forsknings- og erfaringsbasert kunnskap om samlokaliserte boliger med base og skjermede boliger/småhus.

Arbeidet som legges fram i denne rapporten bør leses i sammenheng med Velferdsetatens rapport om samlokaliserte boliger med base og småhus. Velferdsetatens rapport har vært et kunnskapsgrunnlag inn i vårt arbeid med utviklingen av et nytt boligkonsept.

Formål

Formålet med denne rapporten er å kunne bistå bydeler, kommuner, boligutbyggere og arkitekter inn i arbeidet med å planlegge for og etablere nye boligtilbud til målgruppen.

Bakgrunn

Antall plasser i Velferdsetatens institusjoner skal reduseres, og bydelene i Oslo kommune skal bosette flere fra Velferdsetatens institusjoner i egen bydel. Derimot så mangler mange av bydelene tilpassede boligløsninger for personer som har større behov enn det som kan gis gjennom oppfølging i ordinære kommunale boliger.

Målgruppen

Målgruppen i denne rapporten er “ROP-gruppen”, som står for rus og psykiatri. Det er to lidelser som ofte opptrer samtidig, hvor pasienter med alvorlig ruslidelse ofte har psykisk sykdom, og pasienter med psykisk sykdom har mye hyppigere ruslidelse enn gjennomsnittet i lokalbefolkningen (NHI, 2021).

Målgruppen er, som resten av befolkningen, mangfoldig. Dette innebærer blant annet ulikhet i alder, kjønn, alvorlighetsgrad av rus- og psykiske utfordringer, funksjonsnivå, bokompetanse, hyppighet av rusbruk og hva som trigger negativ adferd. Til felles står de uten permanent bolig, har ulike erfaringer med å bo og har behov for en grad av tilrettelegging i bolig. For nærmere innsikt i målgruppen og tilrettelegging etter ulike behov viser vi til rapporten fra Velferdsetaten om samlokaliserte boliger med base og småhus.

Tittel

Tittelen på rapporten ble sagt av en erfaringskonsulent i samtale om tilrettelegging av boliger. Vi så på bilder av eksisterende boliger som opplevdes sterile, med assosiasjoner til institusjon. Vi har tatt med oss denne kommentaren inn i videre arbeid, med mål om å skape først og fremst et hjem, men med ulik grad av tilrettelegginger.

Team

Prosjektet er utført av et tverrfaglig team bestående av arkitekter, tjenstedesigner og sosiolog. MakersHub har samarbeidet med firmaene Growlab Oslo og TAG Arkitekter.

MakersHub www.makershuboslo.com

Et ideelt og tverrfaglig firma som kun arbeider med prosjekter som har et sosialt, grønt eller samfunnsnyttig formål. Arbeider mot en større representasjon av ulike mennesker og mangfold i arkitekturen. Målet er å løfte og synliggjøre de glemte menneskene og rommene, og de har spesialisert seg på medvirkningsprosesser med spesielt fokus på minoritets- og lavstatusgrupper. Gjennom deres prosjekter ønsker de å skape en bedre hverdag og livskvalitet til mennesker som er utsatte, sårbare eller vanskeligstilte.

Else Abrahamsen, Prosjektleder og
Interiørarkitekt MNIL

Marie Hoelseth, Sosiolog

TAG Arkitekter www.tagarkitekter.no

TAG har spesialisert seg på store boligprosjekter, og er et tverrfaglig kontor med 100 dedikerte arkitekter, landskapsarkitekter, interiørarkitekter, bygningsfysikere og tekniske tegnere. Dette tverrfaglige samarbeidet ble ytterligere styrket da de høsten 2020 ble en del av Sweco, hvilket gjør at de nå har tilgang til alle nødvendige rådgivningstjenester in-house. Det tverrfaglige samarbeidet internt i TAG gjør det mulig for dem å skape god boligarkitektur innenfor stramme rammer og sikre sterke koblinger mellom hjemmet og byen.

Maria Årthun, Arkitekt MNAL

Audun Bård Bødtker, Arkitekt MNAL

Growlab Oslo www.growlab.no

Et designkontor som jobber med designdrevne innovasjonsprosesser og brukersentrert by- og stedsutvikling og med. Deres visjon er regenerative byer og bygder og de brenner for å utforske prosessene som leder oss dit. Særlig engasjert i å bruke designdrevne innovasjonsprosesser til å løse samfunnsutfordringer. Gjennom å ha hatt kontor i Storgata i flere år har de vært tett på deler av rusmiljøet i Oslo og har i lengre tid jobbet med denne gruppen i fokus.

Mads Pålsrud, Tjenstedesigner

2

Innsikt

For å forstå hvordan et boligkonsept for mennesker med langvarig rus og psykiske utfordringer burde utformes innhentet vi ny innsikt. Vi har brukt kvalitative metoder for å sikre en god medvirkning.

2.1 Medvirkning

Medvirkningen har innebært dialogverksteder med de som jobber med målgruppen (indirekte informanter) og erfaringskonsulenter (direkte informanter). Vi har satt oss inn i noe tidligere forskning på boliger for målgruppen i Norge, og i rapporten *Eablering av boliger for mennesker med rus-og psykiske lidelser* påpekes det at beboernes stemmer sjeldent kommer frem når kommunene planlegger nye botilbud, eller blir hørt når kommunen skal bosette personer med sammensatte lidelser (Wågø, Høyland og Bø, 2020).

Det har derfor vært viktig for oss at nettopp selve målgruppen blir inkludert og har en stemme inni utviklingen av et boligkonsept. Dette ble imøtekommet fra Velferdsetaten ved å sette opp studiebesøk til syv eksisterende botilbud hvor vi snakket med beboere, samt med ansatte.

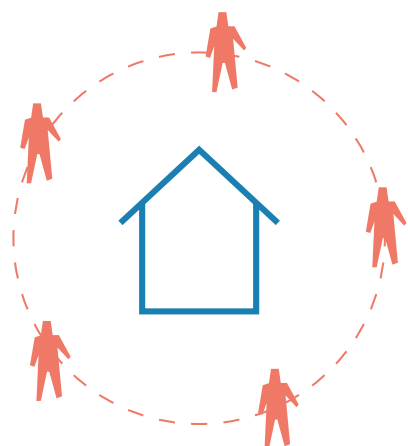
Dialogverkstedene ble gjennomført i to runder, før og etter studiebesøkene.

Velferdsetaten hadde på forhånd satt sammen en arbeidsgruppe med ansatte fra tre bydeler som jobber med psykisk helse og rus, en representant fra Boligbygg, en fra Oslobygg, to personer fra ideelle organisasjoner og fire personer fra Velferdsetaten. Dette blir kalt indirekte informanter, da de jobber med målgruppen, men har ikke egenerfaring. Velferdsetaten hadde også satt sammen en gruppe med erfaringskonsulenter, definert som direkte informanter, da de selv har erfaring med rus og psykiatri. Gruppen har bestått av til sammen fire personer som hadde ulike erfaringer med bolig for målgruppen. I tillegg ble det til verksted to hentet inn en ansatt fra et av tilbudene.

Vi vil videre presentere hvordan den kreative medvirkningen har blitt gjennomført.

Indirekte informanter

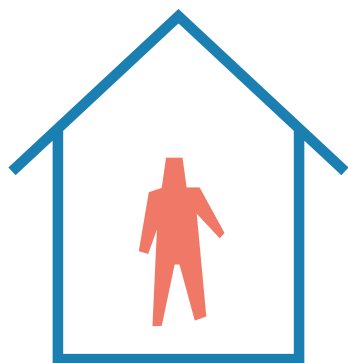
Arbeidsgruppen "Boligbehov og kvalitet"
Ansatte på eksisterende boligtilbud

Arbeidsgruppen består av deltagere fra Velferdsetaten, Boligbygg, Oslobygg, Frelsesarmeen, Kirkens Bymisjon og bydelene Vestre Aker, Nordre Aker og Bjerke. De satt med ulike kunnskaper om boliger for målgruppen, men fokuset deres var på systemet rundt boligene. Vi opplever at de har noe ulike erfaringer og innsikter, og at det var nyttig for dem å drøfte tematikken i samme rom.

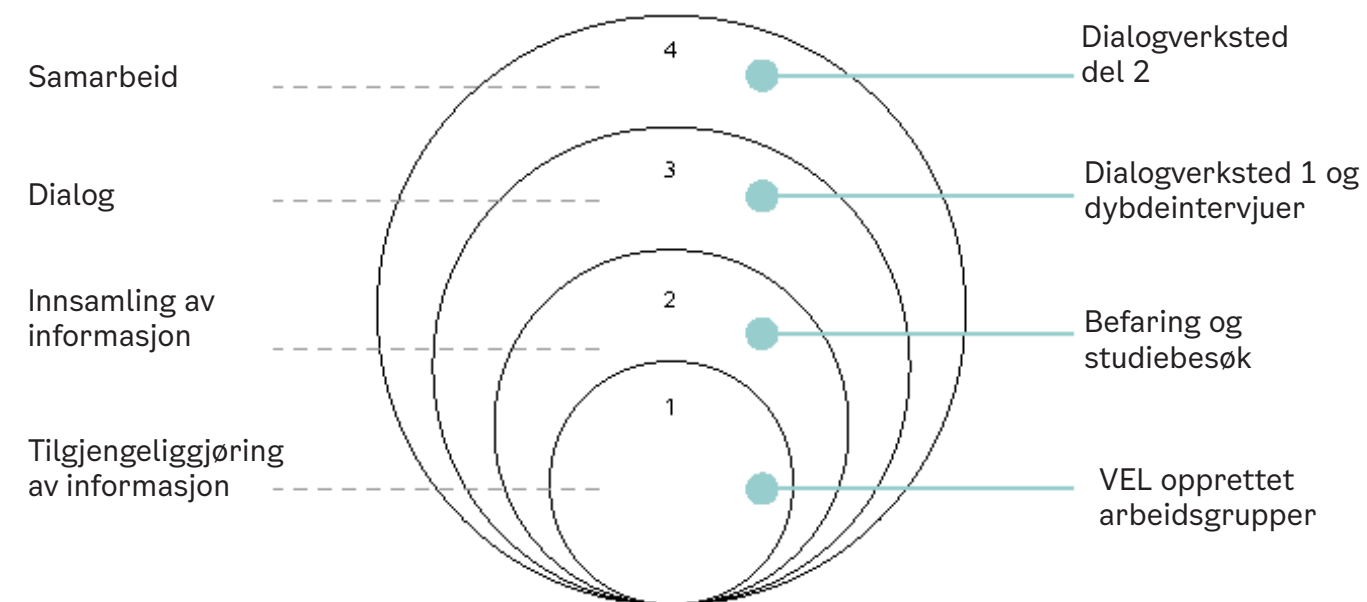
Direkte informanter

Erfaringskonsulenter
Brukerrepresentant
Beboere

I samtaler med erfaringskonsulenter, en brukerrepresentant fra FHN og beboere ble fokuset snudd fra organisering av tjenesten til brukeren. De delte fritt sine erfaringer de har med å bo, og prosessene mot en bolig. Det ga oss innsikt i hvordan det oppleves og føles å få tildelt en bolig og å ha en bolig.

2.2 Innflytelsessirkelen

Innflytelsessirkelen gir en oversikt over nivåer av medvirkning, og over knyttes nivåene opp til medvirkningen som har blitt gjennomført til dette prosjektet.

Hovedvekten av medvirkningen har bestått av dialog (3) med indirekte og direkte informanter. Andre dialogverksted som ble gjennomført med arbeidsgruppene kategoriseres som samarbeid (4), da vi sammen drøftet funn og videre arbeid.

Vi har innhentet informasjon om prosjektet generelt, ved å besøke eksisterende botilbud, og spesielt gjennom befaring av eksisterende bygg til transformasjon (2). Velferdsetaten ved PRIOslo har tilgjengeliggjort informasjon om prosjektet til de aktuelle (1).

2.3 Dialogverksted 1

I første dialogverkstedet var agendaen å utveksle og innhente kunnskap fra de som jobber med målgruppen i dag, og de som har egne erfaringer med rus. En overordnet strategi var å undersøke: Hvordan kan Oslo kommune redusere antall rusinstitusjonsplasser og gi flere bostedsløse med rusproblemer tilgang til egen bolig og tilpassede tjenester i egen bydel?

Dette er et av målene Velferdsetaten ønsker å finne en løsning på gjennom PRIOslo. Utfordringen i dag er at det er mangel på nok og riktige boliger til målgruppen.

Første del av dialogverkstedet besto i å kartlegge en brukerreise før, under og etter en bolig for målgruppen. Andre del tok utgangspunkt i et av byggene vi har fått i oppdrag å transformere, hvor vi undersøkte hvordan dette eksisterende bygget kan tilpasses målgruppens behov.

Arbeidsgruppen

Dialogverkstedet med arbeidsgruppen ble gjennomført i et møterom i Velferdsetatens lokaler.

Gruppen var delt inn i tre mindre grupper ut ifra deres arbeidsområder. Det var en gruppe med representantene fra bydelene, hvor en ikke kunne komme. En gruppe med de ideelle organisasjonene, og den siste med representanter fra Boligbygg og Oslobygg. De fire deltakerne fra Velferdsetaten var fordelt mellom de tre gruppene.

Denne inndelingen førte til at gruppene hadde ulike tilnærminger til oppgaven, og det ble tydelig at de alle satt med ulike innsikter

for ulike deler av prosessen. Gruppen med Boligbygg og Oslobygg hadde særlig innsikt i systemet og rutinene, og det som skjer før en beboer flytter inn i en bolig, men på et overordnet plan. Bydelene hadde også mye innsikt i systemet, men fra et annet nivå enn den andre gruppen, og de diskuterte særlig hvordan de ulike bydelene hadde organisert seg. Den siste gruppen, med de ideelle organisasjonene, diskuterte også veien inn i bolig, men på et mer operativt nivå enn bydelene, og hadde særlig innsikt i oppfølgingen i en bolig.

I andre del av dialogverkstedet ble de satt sammen i blandede grupper, for å få en større bredde i perspektiver om hvordan en bolig bør utformes for målgruppen. I begge seksjonene fordelte vi oss mellom gruppene for å fungere som ordstyrere og ta notater underveis.

Erfaringskonsulenter

I dialogverkstedet med erfaringskonsulentene var vi til sammen syv personer, hvor tre av dem var erfaringskonsulenter, og en hadde ikke mulighet til å delta. Vi valgte å gjennomføre dette verkstedet hos MakersHubs møteromsfasiliteter på Kroloftet. Ønsket var å ha en mer uformell setting, siden få av dem hadde møttes før. Siden vi ikke var mer enn syv personer gjennomførte vi hele dialogverkstedet i en gruppe.

Vi hadde også her delt det opp i to deler, og begynte å snakke om systemets gang med utgangspunkt i kategoriene før, under, etter og forbedringer. Andre del av samtalen var sentrert rundt plantegninger av eksisterende bygg. Alle deltakerne delte fritt fra egne erfaringer med systemet, det å bo, samt innsikt de har gjennom jobbene de har i dag.

2.4 Dialogverksted 2

Dialogverksted 2 ble gjennomført etter studiebesøk på eksisterende botilbud. Vi hadde sammenfattet funnene fra dialogverksted 1, beboersamtaler, ansattesamtaler og observasjoner gjort på eksisterende boliger. Målet med dette dialogverkstedet var å få tilbakemelding på funnene gjort så langt, samt tilbakemelding på utkast til skisseforslag på et av de eksisterende byggene.

Arbeidsgruppen

I dette dialogverkstedet var det ingen fra bydelene som hadde anledning til å delta. Vi hadde en del før vi la frem funn og skisseforslag, som Velferdsetaten sto for. Etter forrige dialogverksted så Velferdsetaten et behov for å tydeliggjøre de ulike ROP-gruppene. De hadde derfor utarbeidet en matrise som viste oversikt over ulike ROP-grupper, samt beskrivelse av type bolig som anses som formålstjenlig for hver enkelt gruppe.

Hele dialogverkstedet ble gjennomført som en fremføring. I første del la vi frem funnene og diskuterte dem underveis. I andre del ble skisseforslaget presentert og siden drøftet. Vi valgte å gjennomføre begge seksjoner i plenum, da alle var mer kjent med materien fra forrige runde.

Erfaringskonsulenter

Etter studiebesøkene ønsket vi å ha med noen av de ansatte inn i dialogverkstedet, fordi de satt med mye direkte kunnskap om hvordan det er å bo for målgruppen. Velferdsetaten tok derfor kontakt med stedene vi hadde besøkt med forespørsel om deltakelse. Grunnet kort varsel var det kun en som kunne delta. Denne ansatte ble med inn i dialogverksted 2 med erfaringskonsulentene.

Vi gjennomførte dette på samme måte som med arbeidsgruppen, og diskuterte først men Velferdsetatens matrise. Det ble en åpen diskusjon rundt funnene, etterfulgt av fremlegg av skisseforslaget og drøfting rundt dette.

2.5 Studiebesøk

For å få større innsikt i hva som fungerer og ikke, dro vi på studiebesøk til syv eksisterende botilbud for målgruppen. Boligtilbudene var både midlertidige og mer permanente, og hadde derav ulik utforming.

De midlertidige, som brukes i en rehabiliterende fase (i forhold til rus), var alt fra små rom med vask til mindre leiligheter. De mer permanente var fullverdige boliger med stue/kjøkken, soverom eller allkove og bad.

Ved hvert besøk var det noen fra oss og noen fra Velferdsetaten med. Vi hadde fellessamtaler med de ansatte, hvor vi snakket om drift og rutiner ved deres boligtilbud. Dette ble etterfulgt av omvisning på bygget, og vi fikk se boliger hvor det ikke bodde noen for øyeblikket.

1. Liakollen
2. Dyretråkket
3. Ljabruveien
4. Arveset gård
5. Skogvollveien
6. Schandorffs gate
7. Fredensborgveien

- Velferdsetaten
- Bydel Alna
- Bydel Bjerke
- Bydel St.Hanshaugen

Kart over Oslo's bydeler og beliggenhet til botilbudene.

Ljabruveien

Arveset gård

Liakollen

Skogvollveien

Schandorffs gate

2.6 Dybdeintervjuer

En eller to av oss har gjennomført samtaler med seks beboere. De ansatte ved boligtilbudet hadde på forhånd tatt kontakt med en til to beboere, og avtalt at vi kunne ta en prat med dem.

To av samtalene med beboerne foregikk på et møterom i bygget, men vi fikk se leiligheten til den ene etterpå. De fire andre ble gjennomført inne i leiligheten til beboeren. I to av samtalene var en ansatt tilstede under hele eller deler av samtalen, mens i en samtale var vi to fra oss alene med beboeren under hele samtalen.

Ved det ene botilbudet måtte de ansatte se an om vi kunne prate med en beboer mens vi var der. Da vi ankom satt en av beboerne utenfor med noen av de ansatte og tilbød oss å komme å se på leiligheten. Denne samtalen ble mer uformell, hvor både en ansatt, tre fra oss og to fra Velferdsetaten fikk komme inn til beboeren, se leiligheten og spørre noen spørsmål.

Beboerne var i ulike situasjoner, med tanke på livssituasjon og behov, og var i ulik grad påvirket av rusmidler. Alle boligtilbudene var for mennesker i aktiv rus, og det var tillatt med bruk av rusmidler inne i byggene og boligene. Dette betød at de fleste vi pratet med var ruspåvirket, men noen mer enn andre. Vi opplevde ikke at dette hadde noe direkte innvirkning på det de sa, men heller tilstanden de var. Det innebar at en forsvant litt ut av samtalen, nesten sovnet, mens en annen avsluttet samtalen etter omtrent 15 minutter, fordi han ønsket å sove videre. En annen hadde abstinenser, men var klar og tilstede i samtalen.

2.7 Intervju med psykologspesialist

Etter studiebesøkene satt vi igjen med en følelse av å ikke helt riktig forstå den psykiske siden av beboernes fungering. Dette innebar blant annet hvordan de brukte boligen og hvordan dette var tilknyttet deres helsesituasjon. Vi ønsket derfor å få bedre innsikt i hvilken rolle deres helse påvirket bokompetanse fra en behandlers perspektiv.

Vi tok kontakt med en psykologspesialist som koordinerer rusbehandling ved Blå Kors, og gjennomførte et dybdeintervju over video. På forhånd hadde vi lagd en kort intervjuguide som konsentrerte seg generelt rundt helsesituasjon til brukere, og spesielt hvordan tilrettelegge for bokompetanse i en tilrettelagt bolig.

Intervjuet ble gjennomført av to fra teamet, og varte i en time. Dette medførte at vi fikk mer kunnskap om helsesituasjonen til brukere, og hvordan vi kan imøtekomme helseutfordringene fysisk i en bolig. Psykologspesialisten var svært engasjert i problematikken og i etterkant av samtalen fikk vi tilsendt rapporter og artikler om emnet.

3

Funn fra medvirkning

I denne delen legger vi frem og drøfter det som har kommet frem i kunnskapsinnhentingene. Vi har gjennomført fire dialogverksteder, snakket med ansatte ved fem eksisterende boligtilbud, intervjuet seks beboere, intervjuet en psykologspesialist og observert beboere og ubebodde boliger. Dette utgjør et kunnskapsgrunnlag for skisseprosjektene, men først vil legge frem funn fra medvirkningen.

3.1 Basisbehov

Søvn og mat, i tillegg til bolig, nevnes som viktige basisbehov av erfaringskonsulentene, ansatte og psykologspesialist. Mat har også kommet fram i samtaler med beboere, men mer konkret hvordan de løser det eller eventuelt ikke løser det selv, men med hjelp fra de ansatte. Få av beboerne vi har snakket med lager noe særlig mat selv. Det er ulike årsaker til det, og det er nevnt at en ikke kan lage mat, ikke har energi til det, ikke har råd.

Når vi ser disse årsakene i sammenheng med hvordan visse boliger er utformet, er dette kanskje ikke så rart. Vi har observert at boligen i seg selv ikke tilrettelegger for "vanlig" matlagning. Et fullverdig kjøkken er viktig, særlig i forhold til en potensiell rehabilitering og normalisering av boforhold. Spesielt for personer som bosettes i trinn 4 og 5 vil det være viktig å i det hele tatt ha mulighet til å kunne lage mat.

Nesten alle stedene vi besøkte tilbød mat til beboerne, fra en til flere ganger om dagen. Det var godt brukt og etterspurt. Ansatte ser på måltider som en mulighet til å forbedre helsetilstanden blant beboerne. Som en ansatt sa:

"Her er det tykt med smør på brødiskiva, masse pålegg og fløte i kaffen, vi gjør det vi kan for at de får i seg næring."

Et fellesmåltid ble også trukket frem som positivt av både erfaringskonsulenter, noen ansatte og psykologspesialist, fordi fokuset blir noe annet enn rusen og det virker forebyggende på psykiske utfordringer.

Å skape rutiner for søvn har positiv innvirkning på den psykiske helsen, forteller psykologspesialist. Flere av beboerne beskriver hverdagen sin nå som tid for hvile. De forteller om mange år med "øynene oppe for farer og høye skuldre". Når de får en bolig blir dette et tilfluktsted, hvor de kan ta det med ro. Derfor brukes mye av dagene til å sove, slappe av og se på TV.

Å ha adskilt soverom ble trukket frem som en måte å skape en døgnrytme, med skille mellom dag og natt. Andre igjen hadde soverom, men brukte det ikke og sov på sofaen. De som ikke hadde soverom hadde alle delt av en sone for seng, slik at det var skjermet fra sonen med sofa og TV.

3.2 Å bo

En gjennomgående utfordring er at mange har lite erfaring med å bo, og særlig mer permanent. Dette fører til at noen bruker lang tid på å finne seg til rette, hvor en fortsatte å bo ute, fordi det føltes tryggere. Mange kommer fra “røffe” bosituasjoner, som gata, hospits, fengsel og flere har dårlige erfaringer med kommunale boliger. De har ikke “bodd” og trenger derfor hjelp og struktur til dette, som kommer frem i dette utsagnet fra en beboer:

«Det er sprøtt å ha bodd ute og så flytte inn. Man føler at man ikke får det til.»

Å lære å bo har vist seg å være en stor del av veien mot og i en ROP-bolig, og påpekes av erfaringskonsulenter og psykologspesialist at er noe som må planlegges for før innflytting. I samtale med erfaringskonsulentene ble bokompetanse et stort tema. Deres samtale med hverandre om dette beskriver hvor avgjørende dette er for å få en bosituasjon til å fungere:

A: *“Bokompetanse er helt avhengig av hvilken oppfølging du får. Noen som ser deg, hjelper deg på veien og anerkjenner når du gjør ting som er bra.”*

B: *“Mange har ikke hatt den fra starten, noen har mistet den. Hadde vært bra å få hjelp til det.”*

C: *“Jeg hadde ingen erfaring med å bo eller det å ta vare på egen bolig.”*

Flere av beboerne vi har snakket med forteller at de ha brukt tid på å møblere boligen sin, fordi de ikke visste hva de trengte. I tillegg til at de var vant til å klare seg på lite. Ut ifra våre samtaler kommer det frem at få lager mat, har rutiner på vasking, eller har fast plass til det de eier. I samtale med erfaringskonsulenter, ansatte og psykologspesialist er det gjennomgående at mange ikke kan eller har rutiner på å rydde tingene sine på plass, vaske boligen, ta vare på viktige ting, som regninger, dokumenter ol. Dette blir ikke direkte uttalt av beboerne selv, og psykologspesialist påpeker:

“Å ikke ha kunnskaper om grunnleggende ADL funksjoner er ofte knyttet til skam, og de ber derfor ikke om hjelp.”

ADL står for activities of daily living, som innebærer nettopp matlaging, husvask og rydding. Det har vært viktig å ta med oss denne innsikten, og forstå at mange kanskje aldri har lært det grunnleggende, som mange tar for gitt. Vi har derfor undersøkt i utformingen av boligen hvordan man kan tilrettelegge for enkel og oversiktlig oppbevaring. I tillegg har særlig erfaringskonsulenter og psykologspesialist vektlagt behovet for booppfølging, og de ansatte har vist hvordan de prøver å imøtekomme dette for deres beboere. Dette kan innebære å være tilgjengelige for rydding og vasking, eller lage individuelle avtaler med beboerne. Som psykologspesialisten beskriver behovet for booppfølging:

“Hvis de drar med seg 40 søppelsekker med eiendeler uten å rydde ut av de, hjelper det dem ikke på noen måte.”

Når det gjelder planløsning er det gjennomgående at det må være oversiktlig, begrunnet i at det er lettere å ha systemer på tingene sine, men også for å gi trygghet. Hvordan boligen er utformet har vist å ha innvirkning på ivaretagelse av boligen, og hva de føler om boligen sin. De som har bad med ståltoaletter føler seg ofte stigmatisert, fordi de vi har snakket med ikke har utfordringer med å ødelegge inventaret. Det er også eksempler på eksisterende bolig hvor porselenstolett fungerer for beboerne. Noen tilbud har utfordringer med at beboere ødelegger dem, men de ansatte påpeker at det både er enklere og billigere å bytte ut porselen.

Av oppbevaringsmøbler er det mange beboere som synes det er mangel på dette. Det har kommet frem at det er behov for å tilpasse møblering til den enkelte. Noen beboere har ønsket ulike møbler, som hylle til bærer, musikkspiller, TV, høyttalere, servise osv. De

fleste har med seg, eller vil over tid skaffe seg, personlige eiendeler, med utgangspunkt i interesser og identitet.

Det er et gjennomgående ønske at boligene skal se og føles ut som et hjem, med henvisning til materialer og farger. Erfaringskonsulentene påpekte, velg robuste og gode materialer. Noen forteller at de legger merke til hvis medfølgende inventar er billig eller har dårlig kvalitet, og behandler det deretter. Ansatte har gitt tilbakemelding på at hvitt og veldig lyse farger på veggene egner seg dårlig, da de fleste røyker inne og veggene gulner. Det er et ønske om farger som skaper ro, og som skaper en lun og koselig atmosfære.

I flere av boligene vi har besøkt har beboeren hengt opp gardiner og har lite belysning på. De forklarer at de ønsker lite innsyn, samtidig at de synes det blir hyggeligere i boligen med mindre lys. Flere påpeker at lyset som er der er for sterkt, og psykologspesialist påpeker at å ha det for lyst kan ha negativ innvirkning på angst og depresjon. Videre forteller hun at god og riktig belysning kan ha positiv effekt på psykisk helse. Det kan derfor være nødvendig å se på løsninger for å kunne dimme belysningen.

3.3 Ansvar vs. hjelp

I samtaler med noen av beboerne, og erfaringskonsulentene kom det frem: “A4-livet er målet, leve et normalt liv”. Vi vil derfor drøfte hvordan boligene tilbyr hjelp til selvhjelp.

Det er gjennomgående at de ønsker å ta egne valg selv, og være selvhjulpne. Samtidig er det ansatte som lager og serverer mat, vasker og holder orden. Som vist til over tilbyr nesten alle stedene vi har besøkt mat til beboerne, de har også fortalt at de bistår med vask og rydding i leilighetene. Som oftest hjelper de med vasking når beboer spør om det, mens noen låser seg inn i leiligheten når beboer er ute. De begrunner dette med at de må passe på at rømningsveier er tilgjengelige og sikkerhet generelt i boligen ivaretas. Vi ser det er viktig hvordan de ansatte jobber med beboerne og relasjonen mellom dem.

De ansatte er tilgjengelige for beboerne på ulike måter, men alle botilbudene har til felles at de har ansatte tilstede hver dag, i en egen base. I noen botilbud ligger basen i samme bygg som boligene, mens i andre er det i et eget hus. Alle vi har snakket med i kunnskapsinnhentinga har refleksjoner rundt funksjonen til en base, og hvilken rolle de ansatte har utfra utformingen av basen.

Når basen ligger i samme bygg som boligene blir det trukket frem at det gjør personalet mer tilgjengelig for beboerne. De ansatte opplever at det er lavere terskel for beboerne å ta kontakt, i tillegg til at de ansatte får med seg mer av det som skjer mellom beboerne på huset, og kan gripe raskere inn hvis det oppstår konflikter.

Når basen ligger i et bygg adskilt fra boligene trekkes det frem at de ansatte har mer oversikt over uteområdene og inngangsdører.

Dette gjør at de ansatte har kontroll over hvem som går inn og ut av byggene. Dette anses som positivt, slik at de kan gripe tidlig inn hvis uønskede kommer på besøk.

Noen beboere og ansatte har påpekt at kamera ved inngangsparti og felles oppganger er ønskelig, fordi det skaper en trygghet. I boligtilbud som ikke hadde kamera fortalte beboer om hendelser som kunne kommet i orden før hvis det var kamera, for å unngå at det blir ord mot ord. De ansatte bruker kamera både når basen ligger i eget bygg og samme bygg som boenhetene, for å holde oversikt og gripe inn i situasjoner.

Det er et funn at beboerne har et behov for ivaretagelse og hjelp, men samtidig et ønske om selvstendighet. Erfaringskonsulentene har påpekt gjentatte ganger at beboerne må gis ansvar, fordi hvis det blir satt forventninger til dem vil de ta ansvar. Dette handler om å arbeide langsiktig med bokompetanse. Det er viktig å være bevisst rundt dette for å unngå det psykologspesialisten hadde erfart:

“Vi sydde puter under armene på dem, men da de kom ut hadde de ingen ferdigheter.”

Videre beskriver psykologspesialisten at å fremstå ubehjelpelig er en måte å søke kontakt på. Hun påpeker derfor at det er viktig å legge til rette for selvhjelp, og gi dem mulighet til å ta ansvar for hverdagslige oppgaver. Her viser hun særlig til matlaging, og lage rutiner i boligene hvor de lærer hvordan man gjør det selv, og heller bidra i de dårlige periodene.

Eksempel på hvordan beboer har brukt en hylle for å skjerme sengen fra stua.

Eksempel på hvordan en leilighet speiler beboerens identitet og interesser.

3.4 Estetikk, materialitet og stigma

En tendens vi har observert, spesielt med nybygg, er at boligens indre er utformet til gruppe 6 eller 7 (etter ROP-matrisen), mens de som bosettes der er gruppe 4 eller 5. Det ser ut til at det er systematiske forhold som fører til dette. Vi ønsker med vårt arbeid, sammen med Velferdsetaten, å sikre at praksisen framover ved etablering av ROP-boliger avverger at personer plasseres i en bolig som ikke er tilpasset deres behov.

I samtaler med beboerne kommer det frem at de opplever å bo i en bolig som ikke er tilrettelagt for dem som stigmatiserende. De henviser konkret til blant annet stål-toalett, -speil, -vask og sluk. En av beboerne vi snakket med utbrøt:

«Hvorfor skal liksom narkomane ha helt spesielle behov. Vi er vanlige folk vi og. Jeg bruker doen til å tisse og drite som vanlig folk.»

En gjennomgående beskrivelse på hva som ikke er ønskelig er at det er institusjonspreget. Mange har erfaringer og minner fra fengsel og institusjoner, og føler at de har kommet videre når de får tildelt en bolig. Men når utforming eller elementer minner dem om fengsel oppleves det som om

man forskjellsbehandles. Erfaringskonsulentene påpeker også at det er viktig at boligen ikke må gi assosiasjoner til institusjon. De trekker frem utforminger som lange ganger, gråspettet linoleum og høye gjerder rundt tomten. De påpeker at for de dårligste kan noe av denne utformingen skape trygghet, mens for andre føles det derfor ikke som et hjem.

Når det kommer til valg av materialer i leiligheten handler innsikten i hovedsak at grunnmaterialene som gulv og veggmaterialer bør være robust og av god kvalitet. Øvrig interiør bør være standard og lett å bytte ut. Samtidig samtidig påpeker en av erfaringskonsulentene at hvis møblene oppleves billig bidrar det også til å senke respekten for boligen. Videre sier han:

"Alle burde i det minste ha muligheten til å påvirke boligen sin."

I dialogverksted med Arbeidsgruppen kom det fram at driftsavdelingen i Boligbygg ikke kan "drive å holde på med flere farger". Vi mener at her bør de innarbeidede rutinene utfordres. Vi har fått tilbakemeldinger fra samtlige beboere at de ønsker annen farge på veggene enn hvit. I tillegg har ansatte vektlagt at hvitt ikke er en ideell farge, fordi de fleste røyker inne, og veggene gulner fort.

Eksempel på to ulike bad der det til venstre er flislagt, med fargekontrast bad toalett med hensyn til universell utforming, gulvet har en farge og toalettet er av porselen. På bildet til høyre gir badets inventar (stål vask, forvrengt speil) en uheldig institusjonell følelse og bør unngås.

Eksempel på to ulike utforminger på kjøkkenet i løsning og materialitet. På bildet til venstre er fliser med på å skape et "hjemlig" uttrykk, selv om øvrig innredning er av stål. Det er også en farge på veggene. På bildet til høyre ser vi et eksempel der vanlig komfyr ikke er tatt med i planleggingen av kjøkkenet, og plasseringen av hybelkomfyren er uegnet til matlagning, som også kan skape farlige situasjoner ved matlagning.

3.5 Naboskap og aktivitet

Det har kommet frem ulike erfaringer og ønsker med naboskap. Gjennomgående blir det påpekt at sammensetning av beboere er viktig, og få beboere. Med begrunnelse i at når man samler flere problemer på et sted oppstår flere problemer.

I samtaler med beboere og ansatte har temaet om fellesrom kommet opp. For noen er det viktig og ønskelig med fellesrom til å spise og ha beboermøter, mens andre vil holde seg for seg selv. I dialogverksted med Arbeidsgruppen ble fellesarealer diskutert, da det var mange ulike meninger og erfaringer med det.

Oppsummert kan utfordringer med fellesareal, eller fellesrom, være at det blir et rom for kjøp og salg, og bruk av rusmidler, konflikt mellom beboerne, at noen sovner der, eller folk utenifra sover der. De som har erfaring med fellesrom påpeker at møbleringen av rommet er med å regulere hva rommet brukes til. Det vises til at spisebord med stoler fungerer, fordi det inviterer ikke til langvarige opphold, enn hva en sofa ville gjort. Det som trekkes frem som positivt med fellesrom er hvilke aktiviteter det kan innby til, som fellesmåltider, beboermøter og arena for å trene på sosialisering.

Fra erfaringskonsulentene og psykologspesialisten trekkes det fram at det er viktig å etablere arenaer hvor man kan være sammen på konstruktive måter. Dette kan være å samles rundt en kaffekopp eller måltid, som en av erfaringskonsulentene sa det:

“Å sitte rundt et middagsbord er kanskje det nærmeste mange har kommet en normal familiesituasjon.”

Det er innspill som handler om at beboerne ikke blir så passive, med forslag om å inkludere beboerne i matlaging. Til annet arbeid som må gjøres på huset, som maling og rydding. I forlengelse av et fellesrom kan det fungere positivt på beboernes opparbeidede adferd. Psykologspesialisten forteller at mange har utfordringer med ensomhet, sosialangst, og derav isolerer seg. Dette blir bekreftet av erfaringskonsulentene og deres beskrivelser av livet de har levd.

Erfaringskonsulentene foreslår også ytterligere aktivitet, som gåturer, foredrag om ønsket tema fra beboerne, og snakke med de som har kommet seg ut av rusen. En fortalte at for mange så er det viktig å se veien ut, og det å da få høre om en som kom seg ut av rusen kan være inspirerende.

3.6 Involvering og medvirkning i tildelingsprosess og boligtilbudet

Etter samtale med beboerne og erfaringskonsulentene sitter vi igjen med at det er ønske om å få mer innsikt i prosesser ansatte og saksbehandlere holder i. Det er viktig at de som forvalter boligene i dag gjør en del av vurderingene, men beboerne har behov for å involveres i prosessen og vurderingene som gjøres i tildelingen, og at det er mulighet for å påvirke underveis. En erfaringskonsulent fortalte at han hadde blitt spurt om hvor han ville bo, men ble likevel ikke imøtekommet på ønsket sitt, og da mistet han respekt til systemet og eierskap til boligen.

Dette blir også støttet opp av funn fra rapporten *Etablering av boliger for mennesker med rus- og psykiske lidelser* (Wågø et al, 2020). Det påpekes at beboernes stemmer sjeldent kommer frem når kommunene planlegger nye botilbud eller blir hørt når kommunen skal bosette personer med sammensatte lidelser. I en artikkel publisert på sintef.no presiserer Wågø at folk med rus- og psykiske lidelser må få være med på å planlegge egen bolig.

Dette har også blitt et tema i samtaler med beboerne, hvor en opplever at boligen ikke tilfredsstiller deres behov, eller er for noen som har større behov for tilrettelegging.

I rapporten *Bokvalitet og verdighet* (Wågø, Høyland og Bø, 2019) er et viktig funn at flere beboere ønsker å bidra ved oppgraderinger og reparasjoner. Erfaringer med dette viser at inkludering, og det å kunne påvirke egen bosituasjon, gir mestringsfølelse og en

opplevelse av å bli tatt på alvor. Fra våre observasjoner i bebodde boliger har alle beboerne gjort endringer på innredning, utifra handlingsrommet de har. Dette har innebært andre møbler, dekorasjon på veggene og endring av møblering og avgrensing av soner.

En av beboerne opplevde å føle seg maktesløs i møte med regelverket om hvordan boligen og bygget skal forvaltes. Beboeren fortalte at hvis man kommer med forslag eller ønsker blir det møtt av de ansatte at det ikke er mulig, grunnet regelverket. Dette stiller beboeren spørsmål ved, og ønsket å få innsikt i regelverket, for å bedre forstå hvorfor ønsker om endringer ikke er mulig.

Det å få innsikt i rettigheter og regelverk var noe av det som ble mest poengtert av erfaringskonsulentene. De mener dette handler om å skape en mer gjennomskiktig kommunikasjon, for å sikre at beboer kjenner til sine rettigheter og føler seg inkludert i situasjonen en er i. En erfaringskonsulent beskrev sin erfaring:

“Da jeg fikk vite hva jeg hadde krav på begynte ting rundt meg å endre seg, og da begynte jeg å endre meg. Jeg ville ha hjelp, men jeg visste ikke hvordan.”

3.7 Helsetilstand og diagnostikk

En doktorgrad fra 2018 har funnet at omkring 30% av pasienter i en studie hadde en grad av underliggende psykisk utviklingshemming. Kun en av pasientene i studien hadde fått diagnosen fra før (Braatveit, K., 2018). Hva dette har å si for personene som defineres innenfor ROP er uvisst, men man burde anta at det finnes flere tilfeller i ROP-klassifiseringen som har tilleggsutfordringer man ikke har kartlagt.

Med tanke på at beboerne skal bo i boligen lenge, kan de med årene bli fysisk dårligere og dermed etter hvert ha andre behov enn da de flyttet inn, og tilrettelegging av boligen og fasiliteter for f.eks. rullestol vil være nødvendig. De fysiske utfordringene mange i gruppen har vil tilsvare en høyere alder for mennesker uten rusutfordringer. Dette har det vært tilbakemelding om fra ansatte, som ytrer bekymring angående boligens utforming i dag, og hva som skjer med deres beboere når de blir dårligere.

En av beboerne vi snakket med har de siste årene fått flere somatiske utfordringer, og har blitt avhengig av rullestol utenfor boligen. Boligen i dag er ikke tilrettelagt for rullestol, og for å komme seg ut må beboeren kjøre forbi inngangen til andre beboere. Hun har derfor ønsket å få laget en rampe rett ut fra sin utgang, og forteller:

«Jeg spurte de ansatte her om det, men jeg må bruke egne midler, og det har jeg ikke råd til.»

I følge psykologspesialisten er støy/lyd en veldig vanlig trigger for traumer, og det er derfor særlig viktig for denne beboergruppen at lydisolering er ivarettatt i hele bygget. Det har også blitt trukket frem av flere beboere og erfaringskonsulenter at de enten har satt pris på tilfeller med god lydisolering, eller at de forteller at boligene ikke er lydtette, som blir et irritasjonsmoment for den enkelte, men også grobunn for konflikt mellom beboerne.

3.8 Observasjoner av systemet

Igjennom kunnskapsinnhenting har vi fått innsikt i systemet, og vi ønsker å avslutte dette kapittelet med å legge frem noen aspekter. Dette er aspekter som har kommet frem som i dag ikke fungerer for dem som jobber med eller i ROP-boliger, men også dem som bor i eksisterende boliger.

Det første aspektet handler om rollen til bydelen i etablering og oppfølging av ROP-boliger. I dialogverkstedene var det spørsmål fra bydelene om de skal bosette personer i gruppe 6 og 7 (ut fra matrisen). Det vitner om at det er behov for en ansvarsavklaring mellom alle involverte.

Et annet funn fra bydelene er at de har ulike tilbud og praksis, som fører til ikke likeverdige tjenester. Det ble også ytret av bydelene i dialogverkstedet at det hadde vært nyttig å etablere en fellesarena for de som jobber med ROP-boliger, på tvers av bydeler.

Videre har det kommet frem at når ROP-boliger utformes, må definering av målgruppen være avklart allerede i oppstartsfasen. Og derav utforme bolig for den definerte målgruppen, som vi ser kan være en utfordring da prosessen tar mange år. Dette henger sammen med at boligens indre må være overens med tenkt målgruppe,

for å unngå unødvendig stigmatisering. Fra de involverte i opprettelsen av et ROP-bolig prosjekt ser det ut til at Husbankens krav er en utfordring, da kravene kan sette en stopper for gjennomføring av prosjektene. Vi ønsker derfor å reise spørsmålet: Er det mulig å utfordre Husbankens krav ?

I forlengelse av dette har det kommet frem at det er en uoverenstemmelse mellom de ulike aktørene når det gjelder opprettelse av ny bolig eller transformasjon av bolig. Det er mange involverte i prosessen som sitter med ulike interesser. Boligbygg har et økonomisk perspektiv, det samme har også bydelene. Husbanken har for høye krav til standarder og lignende. I drakampen mellom disse aktørene har det kommet tilsyne en utfordring, at beboerperspektivet kan fort bli glemt.

3.9 Inventar og løs møblering

I de fleste botilbudene vi har besøkt er løs møblering i leiligheten beboeren sitt ansvar å anskaffe etter de har flyttet inn. Det vil for eksempel være innkjøp av hvitevarer til kjøkken (kjøleskap, komfyr o.l), seng, klesskap, sofa, sofabord, spisebord eller oppbevaringsmøbler som en tv-benk.

Kjøkkeninnredning med under- og overskap, vask og benkeplate er fast inventar.

Ved studiebesøkene har vi sett ulike løsninger på fast inventar og løs møblering. Noen av botilbudene har innebygde løsninger som f.eks et klesskap.

Det har kommet frem at det er ulike erfaringer på hva som fungerer. På bakgrunn av innspill fra ansatte og Boligbygg/Oslobygg, er det i hovedsak et ønske om inventar som er lett å skifte ut. Det er behov for at f.eks kjøkkeninnredningen kan erstattes med tilsvarende som er lett å få tak i. Det er derfor ønske om at inventaret kommer fra en produsent som fører produktet permanent, slik at man lett kan kjøpe inn en hylle eller skapdør, om det skulle bli ødelagt eller tillegges leiligheten.

På den andre siden er slike møbler ofte laget av materialer som er mindre robuste og kan bli ødelagt eller slitt fort. Det fører til at det blir en hyppigere utgift, men det argumenteres for at det likevel vil være en lavere utgift enn hvis møbelet hadde vært spesialdesignet.

Et spesialdesignet skap eller kjøkken kan være gjennomført med mer bærekraftige, brannsikre og robuste materialer. Det betyr at det tåler mer bruk, og det vil ta lengre tid

før det oppstår store slitasjer. Utfordringen er at brukergruppen kan utføre skader på inventaret, og det er erfart at det da er vanskelig å få erstattet en hylle eller skapdør hvis det er spesial bestilt eller bygget. I tillegg er enkelutgiften høyere, da det er f.eks blitt brukt dyrere materialer.

Det er en utfordring å bruke både de billigere og de spesialdesignede møblene i boligene, da beoergruppen kan ha lav bokompetanse. Dette betyr at inventaret bør være både robuste og slitesterke, men også være enkle å bruke og bytte ut.

Ved utforming av fast inventar, bør en ta hensyn til at produktet (f.eks et kjøkkenskap) bør være av god kvalitet, men samtidig være lagerført hos produsenten slik at det ved utskiftning er enkelt å få tak i tilsvarende produkt.

Ved spesialdesignede løsninger kan en utarbeide en standardisert løsning for inventaret, der produksjonstegningene følger prosjektet. Dette betyr at ved slitasje eller ødeleggelser kan hvilken som helst snekker reparere og erstatte det ødelagte møbelet, på bakgrunn av tegningen. Det forutsettes da at inventaret bygges av lett tilgjengelige materialer. På denne måten kan man bruke robuste og slitesterke materialer, som også er mer bærekraftig. Det forebygger at man må bruke tid og ressurser på å kjøpe inn og sette sammen møblene, som de ansatte ofte gjør i dag med og uten beboer.

Eksempel på to ulike klesskap som fast inventar. Skapet til venstre er plassbygd - men uvisst om det er spesialdesignet. Skapdørene har forsterkede hengsler. Fordelene ved et slikt klesskap er at det er robust. Men går det i stykker, vil det potensielt være kostbart å fikse. Skapet til høyre er et standard klesskap som er enkelt å få tak i. Ulempen med dette skapet er at det er bygget med dårlige materialer som lett kan bli ødelagt. Skapet til venstre er bygget helt opp til tak, slik at det hindrer for støvsamling over skapet iht. et godt innneklima.

Dette kjøkkenet er omtenksomt utformet i forhold til farge og materialitet. Men kjøkkenskapene er plassbygde og derfor dyre å erstatte ved slitasje eller ødeleggelse.

4

Plantegninger

4.1 Idealløsning

Et ideal er et prinsipp om hvordan noe bør være eller et mål man ønsker å oppnå. Hva bør man tenke på når man utformer en ROP-bolig? På bakgrunn av kunnskapsgrunnlag, funn fra medvirkningen og studiebesøkene har vi laget en liste med seks grunnleggende prinsipper som bør være i romprogrammet for enhver ROP-bolig og en rekke anbefalinger å ta hensyn til.

1. Entré

Det er viktig med en ordentlig entré. For målgruppen er det ikke å anbefale at man ankommer leiligheten direkte inn i f.eks oppholdsrommet. En entré med to dører inn til oppholdsrommet fra inngangen er med på å forsterke trygghetsfølelsen for beboeren.

En entré fungerer også som en lydsluse både for lyd utenifra og inn og lyd innenifra og ut.

2. Bad

Badet skal oppfylle krav om tilgjengelighet og oppfylle kravene i TEK17. Det bør planlegges plass til at beboer kan ha egen vaskemaskin på badet.

3. Kjøkken

Hver boenhet bør ha et fullstendig kjøkken. Det betyr at det skal være en god arbeidsoverflate på kjøkkenbenken til matlagning, et lite kjøleskap under benk, ovn- og koketopp, opplegg for oppvaskmaskin og stikkontakter til mikro og vannkoker ved benkeplaten.

4. Stue

Med plass til sofa, sofabord og tvbenk.

5. Sovealkove/soverom

Et avskjermet område med plass til en standard 90cm seng og klesskap.

6. Teknisk rom

All teknikk bør samles i ett teknisk rom, som man har adgang til helst fra utsiden av boligen.

4.2 Anbefalinger

Utforming av kjøkken

Kjøkkeninnredning bør ikke være spesialbygget, fordi det skaper utfordringer og er fordyrende ved reparasjoner/utskiftning av kjøkkenet ved eventuelle ødeleggelser. Kjøkkenet bør være bygget av standard moduler som er standard hylle-vare og ikke bestillingsvare.

Selvhjelp

Det er en gjennomgående utfordring å opprettholde rutiner for hygiene. Det bør derfor tilrettelegges for enkle løsninger å gjennomføre vask, for eksempel å ha mulighet til å ha en oppvaskmaskin.

Materialitet

Materialene bør være robuste, samtidig å ikke gi assosiasjoner til institusjon. Et eksempel er å velge vinylgulv med en trelook overflate.

Enkle grep som å ha baderomsplater med flise-mønster på bad og fliser på sprutsone over kjøkkenbenk gjør inntrykket mer "hjemlig".

Farger

Når man planlegger for farger i boligen er det tre aspekter man bør forholde seg til. Det ene er at beboerne med stor sannsynlighet røyker inne i leiligheten, og det resulterer i misfarging på veggene. Dette blir spesielt synlig når veggene er hvite.

Hvite vegger reflekterer 96% av alt lys og øynene sender da stress- og smartesignaler til hjernen. Det kan føre til at man blir sliten, trett og får hodepine.

Det tredje er å fargesette boligen på en måte som ikke gir assosiasjoner til institusjon. Styr unna kulørsterke farger og hvite vegger.

Størrelse

Leiligheten bør ikke være for liten, men heller ikke for stor. Utfordringene med dagens lovverk er at ved å følge alle lover ved nybygg, så kan boligen fort bli for stor for hva som er hensiktsmessig for målgruppen med tanke på leiekostnader.

Utganger

Å ha to utganger bidrar til trygghet for beboere og ansatte, fordi man har mulighet til å komme seg ut, hvis f.eks et uønsket besøk tar seg inn.

Innsyn

For å ivareta privatliv og trygghet bør vinduene ha vanlig brysthøyde og ikke være vinduer helt ned til gulv.

Lufting

I boenheten bør det være mulig å åpne minst ett lite vindu uten å være redd for at uønskede tar seg inn. Derfor bør boenheten også planlegges med noen små vinduer, som kan åpnes for lufting, og at beboer f.eks ikke er nødt til å sette opp døren for å få frisk luft inn.

Sluk

Ved plassering av sluk i oppholdsrom (f.eks på kjøkkenet) bør sluket plasseres under kjøkkeninnredningen, slik at det ikke er synlig i hverdagen for beboeren for å unngå stigmatisering.

Soner

Alle beboere har ikke behov for eget soverom, da noen har behov for å ha oversikt over alle rom eller kun bruker det til lager. Samtidig bør hovedrommet være delt opp i soner, både for å skille av bruksområdene og påvirke beboerens døgnmønster.

Oppbevaring

Det er ulikt hva beboerne tar med seg inn i boligen, men beboergruppen har en tendens til å samle. Det bør derfor være tilrettelagt for oppbevaring, men i en slik grad at man kan holde orden. Det betyr at det ikke bør være for mye oppbevaringsmuligheter, som f.eks egen bod i boenheten. En bod full av ting kan fort være en stor brannfare og bør unngås.

Belysning

Belysning i boligen bør planlegges slik at de ulike sonene blir ulikt belyst og styrt. Unngå at det er én bryter som lyser opp hele oppholdsrommet (som kan inneholde både kjøkken, stue og sovealkove).

4.3 Tre nivåer på boligstandard

Velferdsetaten har utarbeidet en matrise for ROP-boliger. I matrisen presenteres det tre typer standarder på boligens indre og ytre utforming, i henhold til beboerens funksjonsnivå.

Denne oversikten er en gjentakelse av det som er beskrevet i matrisen og beskriver noen viktige elementer å ta utgangspunkt i ved utforming av en ROP-bolig. Se Velferdsetatens rapport for mer detaljerte beskrivelser.

I matrisen identifiseres det syv ulike grupperinger for beboere i ROP-bolig ut fra personens behov og utfordringer. Dette

prosjektet har fokus på bolig for personer i gruppe 4 - 7, og de ulike gruppene er tilknyttet de ulike boligstandardene.

Det betyr at for personer i gruppe 4 vil en bolig med ordinær boligstandard være hensiktsmessig. For personer i gruppe 5 vil personene ha behov for en forsterket bolig, og personer i gruppe 6 og 7 vil ha behov for en ekstra forsterket bolig.

Ordinær boligstandard

Ordinær boligstandard betyr at det ikke er behov for ulike forsterkede tiltak i boligen for beboeren, og boligen skal utformes som en ordinær bolig. Men boligen bør ta hensyn til følgende:

Ytre:

- Dører og vinduer bør være av standard type og farge, slik at det er enkelt og billig å bytte.
- Nøkkelbrikke på ytterdør som enkelt kan erstattes, aktiveres og deaktiveres.
- Unngå store vinduer og vinduer som går helt ned til gulv. Vinduer bør ha normal brystningshøyde.
- Unngå vindu ved ytterdør.

Innvendig:

- Vegger bør være av doble gipsplater.
- Vinyl på gulv.
- Porselenvask og -toalett.
- Fliser eller baderomsplater med flisemønster på badet.
- Tilgang til sikringsskap.
- Fliser over kjøkkenbenk, vask og komfyr.
- Glatte vegger - lett å rengjøre.
- Farger på veggene.

Gruppe 4

Forsterket bolig

Beboer har behov for en tilrettelagt bolig med noen forsterkede tiltak. Samme som ordinær boligstandard, men i tillegg:

Ytre:

- Ytterdør bør være robust og ha stålbeslag for innbruddssikring.
- Vinduer bør være forsterket ved at de pulveriseres ved knusing.
- Tekniske løsninger som varslers ved unormalt vannforbruk.
- Teknisk rom bør være utenfor bolig og ikke være tilgjengelig for beboer.

Innvendig:

- Boligen bør ha innfelt overrislings- eller vanntåkeanlegg og brannvarslere.
- Varsling ved fjerning av brannvern anlegg.
- Unngå blinkende lys i brannvarslere, ventilasjon o.l.
- Gulvet bør være i vinyl og ha en oppbrett på 10-15 cm på vegg.
- Sluk i gulv på kjøkken/oppholdsrom, men plassert f.eks under kjøkkeninnredning slik at sluket ikke er synlig i hverdagen for beboer.
- Unngå lister og objekter som kan skrus ut eller tas ned.
- Skjulte ledninger.

- "Vandalsikre" uttak til tv og data.
- Solid kjøkkeninnredning som tåler hardbruk og mye vann.
- Åpne skapløsninger.
- Komfyrvakt.
- Garderobeskap fastmontert i vegg.
- Unngå dusjforheng eller glassdører til dusjen.
- Fastmontert speil med skjult oppheng på bad.
- Varmtvannsbereder: vurdere mindre beholdere for de som har utfordring med vann.
- Vannmåler som varslers ved unormalt vannforbruk.

Inventar:

- Lett utskiftbart

Gruppe 5

Ekstra forsterket bolig

Beboer har behov for en tilrettelagt bolig med ekstra forsterkede tiltak. Samme som ved forsterket bolig, men i tillegg:

Ytre:

- Forsterkede ytterdører.
- Plexiglass i vinduer, dersom glasset stadig knuses.
- Stoppekran på utsiden av bolig.
- Vaskerom i tilknytning til base og ikke i boligen.
- Brannslange lett tilgjengelig utenfor.
- Sikringsskap i teknisk rom på utsiden av bolig.

Innvendig:

- Eventuelt epoxy på gulv eller overflater ved stadige ødeleggelser.
- Rømningsvei.
- Så åpen romløsning som mulig, for å ha oversikt over boenheten.
- Skjulte/innebygde rør under vask på kjøkken og bad ved behov.
- Fastmontert dusjhode på vegg.
- Trykknapp på dusj for bestemt mengde vann.
- Unngå skuffer på kjøkken - kun hyller og åpne løsninger.
- Bør ha tidsstyring på stikk på kjøkken.

Gruppe 6 og 7

4.4 Modulbygg som utgangspunkt

Ved utformingen av planløsninger til en idealløsning har vi tatt utgangspunkt i at boenheten skal være et modulbygg, fordi idealløsningen skal lett kunne oppskaleres ved hjelp av enkle lokale tilpasninger, slik at prosjektet har mest mulig overføringsverdi for tomter og bygg i andre bydeler.

Ved modulbyggeri er man nødt til å forholde seg til noen ytre mål på modulen, som videre påvirker muligheter man har i planløsningen.

For at modulene skal kunne transporteres kan ikke modulens ytre mål overstige 4,2 meter i bredden og 12 meter i lengden. Størrelser over dette krever egen spesialtillatelse og er kostbart.

Vi har laget to versjoner av idealløsningen. En ettroms med sovealkove innenfor én modul og en på to moduler. Utgangspunktet er at dette skal være varige boliger for målgruppen.

I begge versjonene har vi etterstrebet å få plass til alle de viktige prinsippene vi har kartlagt ved å skape et godt hjem for målgruppen.

Boenhetene er utformet konseptuelt og på skisse nivå. Tegningene må ses på som illustrative.

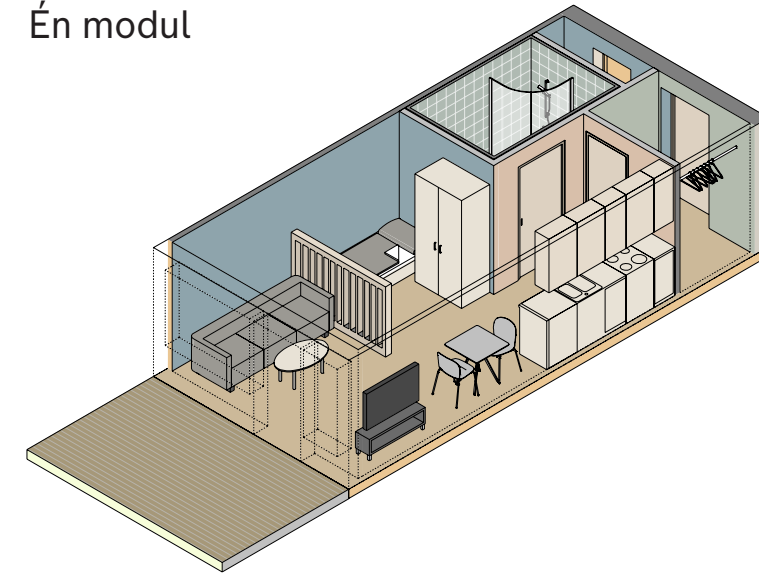
Fleksibilitet

Planløsningen i boenhetene er utarbeidet til å fungere for alle de tre nivåene av boligstandard til ROP-bolig. Det er valg av tekniske og materielle løsninger innvendig og utvendig som tilsier om boligen skal ha ordinær, forsterket eller ekstra forsterket boligstandard.

Boenhetene kan derfor være enten av ordinær boligstandard eller ekstra forsterket uten endring på modulenes planløsning.

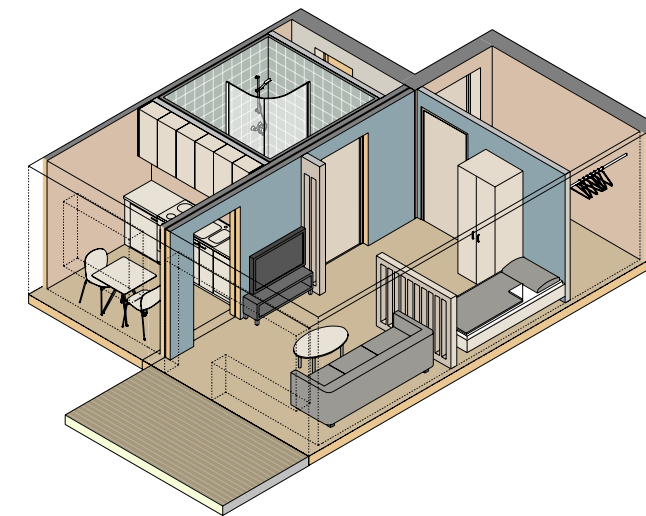
Idealløsning nr 1

Ett-roms
32 kvm
Én modul

Idealløsning nr 2

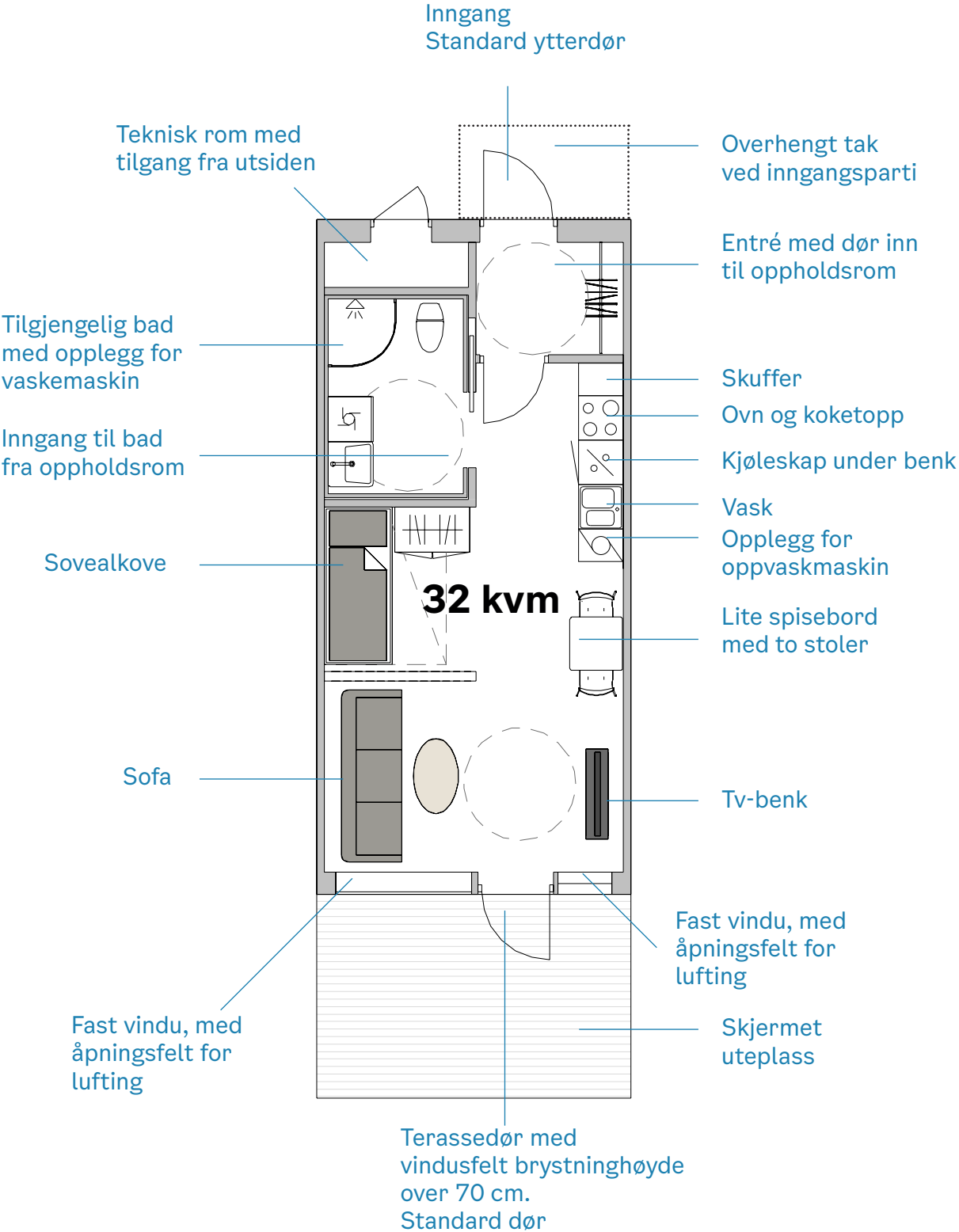
Ett-roms med kjøkken
34 kvm
To moduler

4.5 Idealløsning nr 1

En modul

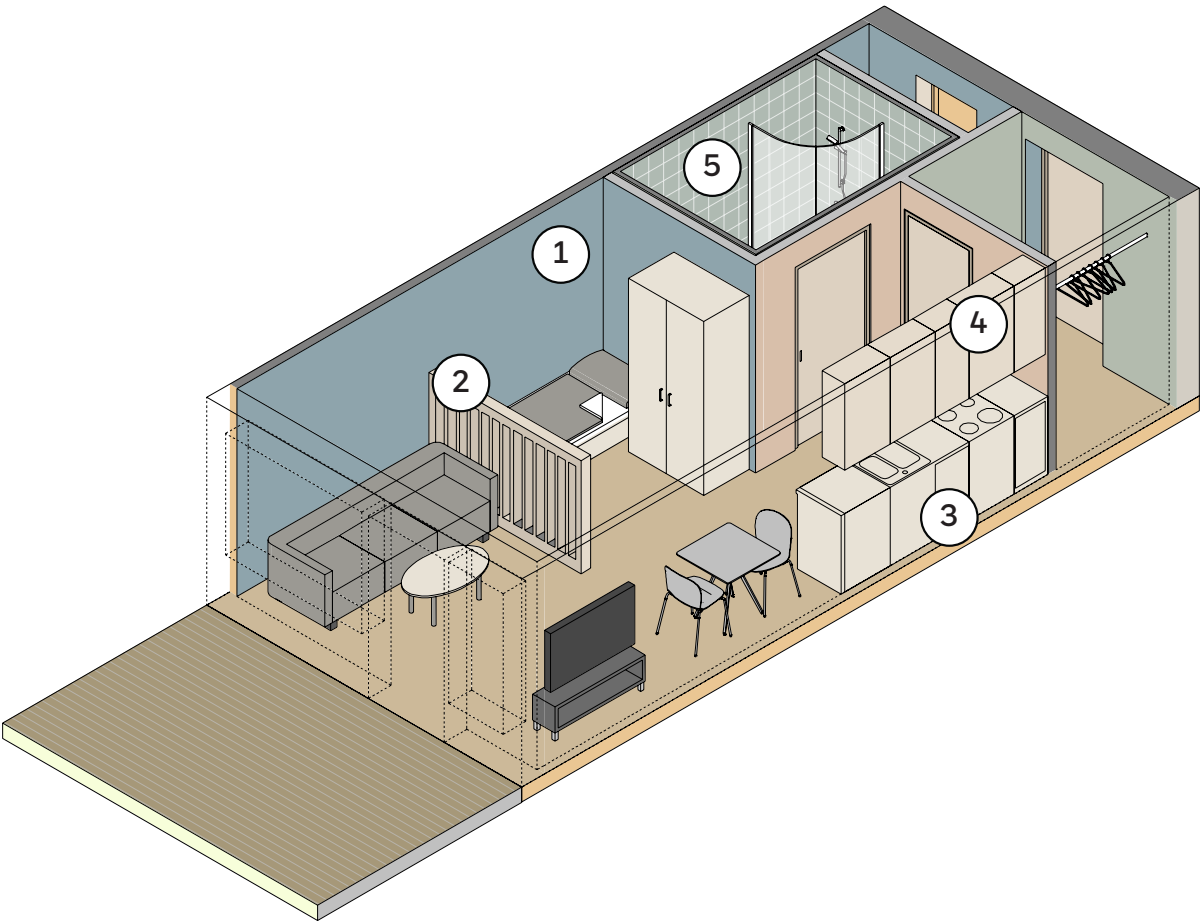
Grunnleggende funksjoner:

Dette er en boenhet som tar utgangspunkt i én modul. Boenheten oppfyller krav om tilgjengelighet i henhold til TEK17. Boenheten har en entré, et oppholdsrom med fullstendig kjøkken, sovealkove og stue, et tilgjengelig bad og et teknisk rom med tilgang fra utsiden.

Beskrivelsene som er fremhevet tar utgangspunkt i at en person fra **gruppe 4** vil bli bosatt, som tilsvarer en **ordinær boligstandard**. Men boenheten kan med diverse tiltak oppgraderes til en forsterket eller ekstra forsterket bolig.

Ytre mål på modulen er 9 meter lang og 4,185 meter bred.

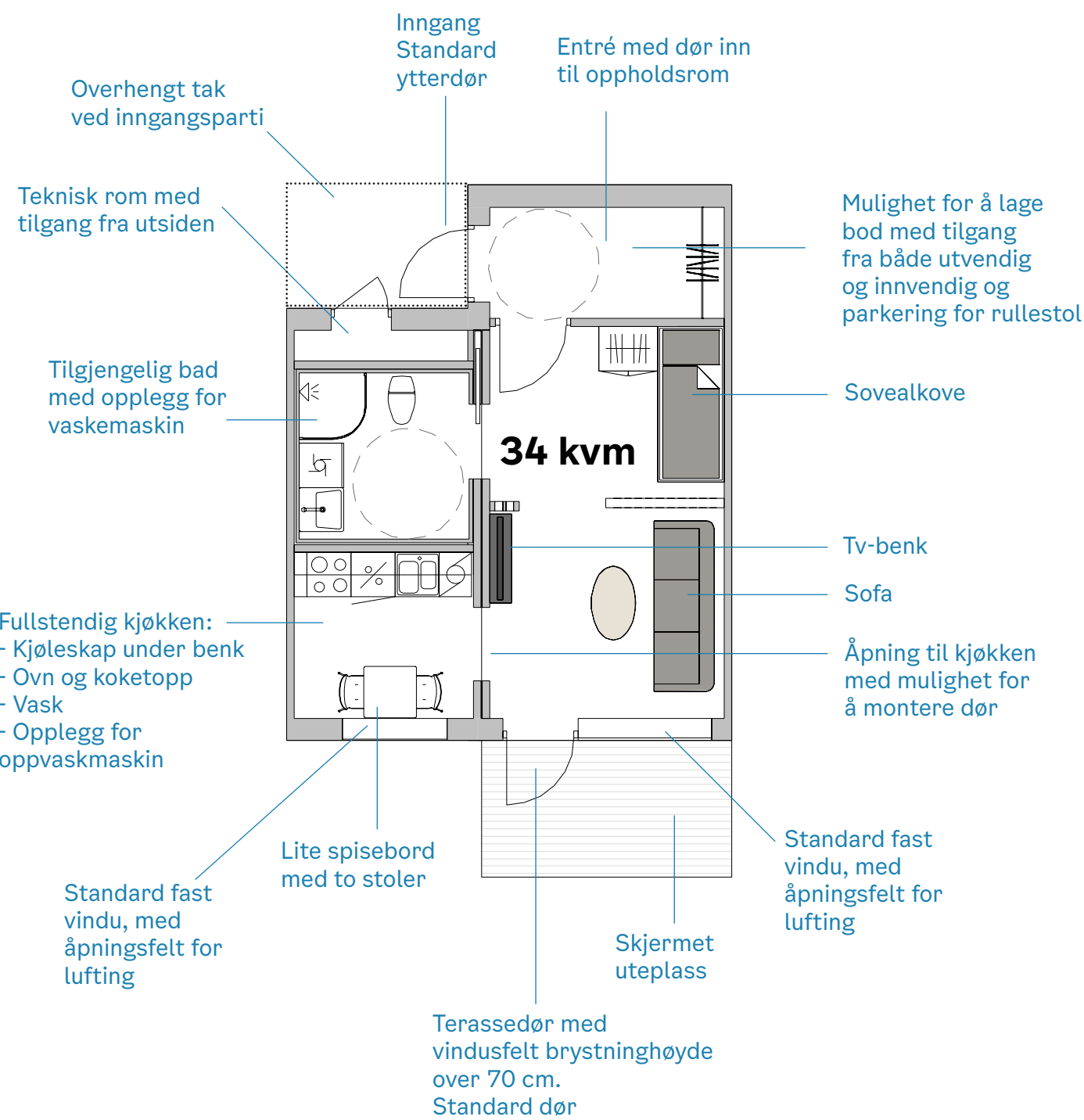
Noen detaljer å ta hensyn til:

- 1** Illustrasjonen viser hvordan farger på veggene kan fremheve de ulike sonene i boenheten.
- 2** Spilevegg for å avgrense sovealkove fra stuen. Spileveggen kan gjerne være et element bygget av naturlige materialer som trevirke.
- 3** Evt. sluk på kjøkken bør plasseres på egnet sted under kjøkkeninnredningen.
- 4** Overskap på kjøkkenet helt opp til tak for å motvirke støvdannelse oppå overskapene.
- 5** Baderomsplater med farge og flisemønster.

4.6 Idealløsning nr 2

To moduler

Grunnleggende funksjoner:

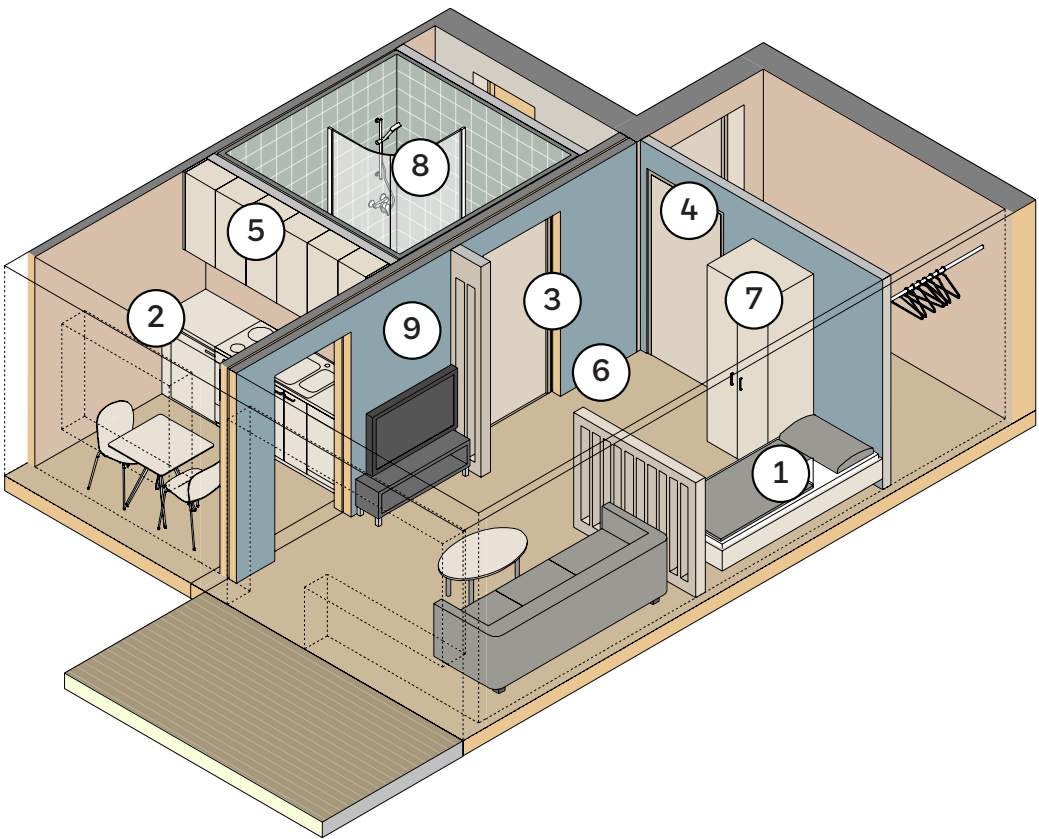

Dette er en boenhet som tar utgangspunkt i to moduler. Den ene modulen inneholder all teknikk knyttet til vannføring (bad og kjøkken). Boenheten oppfyller krav om tilgjengelighet i henhold til TEK17. Boenheten har en entré (med mulighet til bod), et oppholdsrom med sovealkove og stue, et tilgjengelig bad, et kjøkken og teknisk rom med tilgang fra utsiden.

Ytre mål på modul enheten med baderom og kjøkken er 5,8 meter lang og 2,63

meter bred. Modul enheten med inngang og oppholdsrom er 7,5 meter lang og 3,38 meter bred.

Beskrivelsene som er fremhevet tar utgangspunkt i at en person fra **gruppe 5** vil bli bosatt, som tilsvarer en **forsterket bolig**. Men boenheten kan nedgraderes til ordinær boligstandard eller med diverse tiltak oppgraderes til en ekstra forsterket bolig.

Noen detaljer å ta hensyn til:

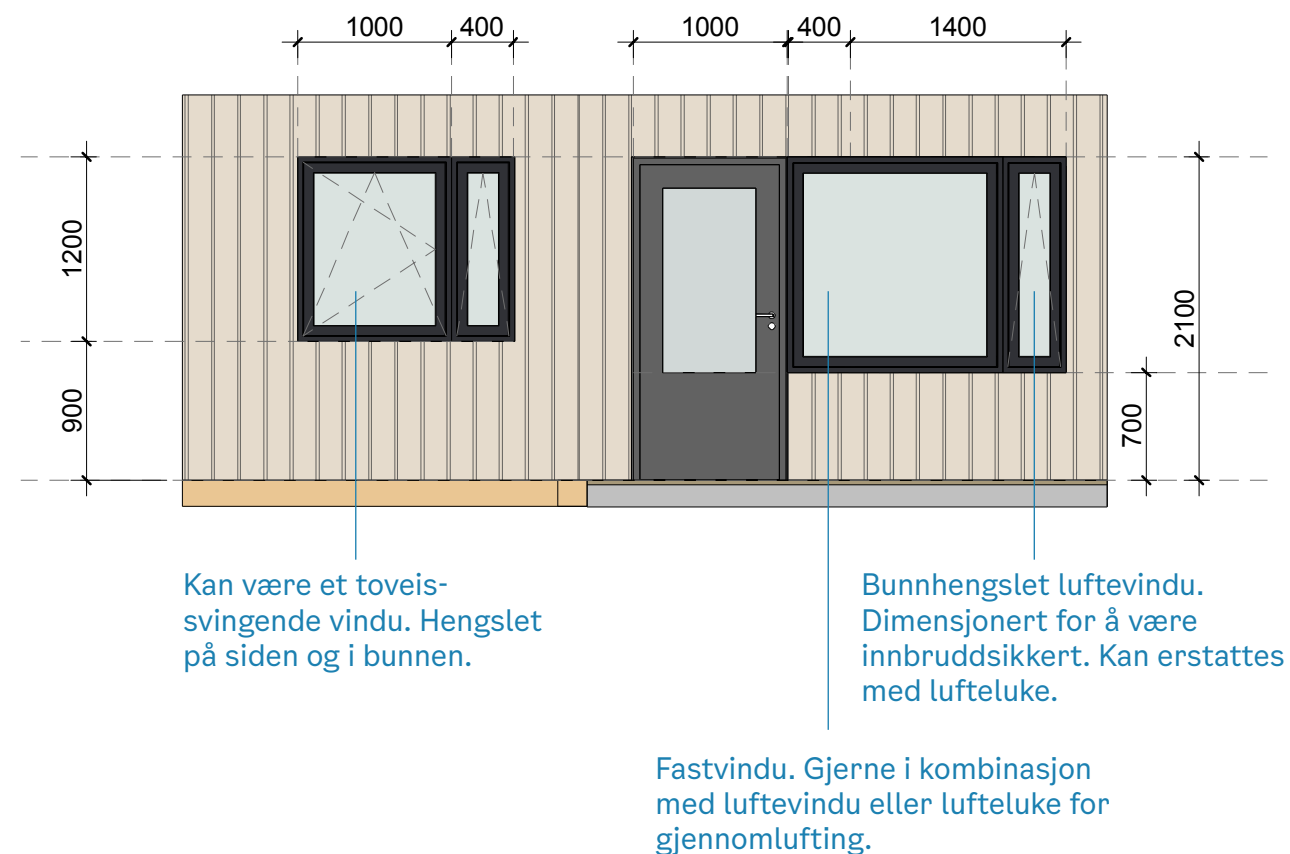
- 1 Sengealkoven er plassert med god avstand fra vindu, da funn viser at beboere ønsker ikke å sove nærme vinduer pga følelsen av utrygghet
- 2 Derfor er kjøkkenet plassert i front ved vindusparti.
- 3 Inngang til baderom fra oppholdsrommet.
- 4 Dør kan fjernes ved behov for mer oversikt i leiligheten ved ankomst.
- 5 Overskap på kjøkken kan være uten skapdører eller åpne hyller.
- 6 Gulvbelegg oppbrett på vegg 10-15 cm
- 7 Garderobeskap fastmontert i vegg
- 8 Unngå glassvegg ved dusj
- 9 Farger på veggene

4.7 Vinduer

Vinduer og dører skal løses på en måte som skaper en trygghetsfølelse og som samtidig slipper inn tilstrekkelig luft og lys. Det er viktig med mulighet for å lufte uten å åpne en dør og samtidig være sikker på at ingen kan ta seg inn gjennom vinduet når det er åpent for å lufte. Derfor er et smal luftevindu eller en lufteluke å anbefale.

I følge våre funn, skaper vinduer som er helt ned til gulvet en følelse av utrygghet og er utsatt for hærverk og er derfor ikke å foretrekke. De ønsker så lite innsyn og skjerming som mulig, samtidig som krav om dagslys må opprettholdes. Det bør også være mulig å møblere under brystning på vindu, så det anbefales at denne er over 70 cm. Dette gjelder også glassfeltet i terrassedøren.

Fasadeoppriss - prinsipp (to moduler):

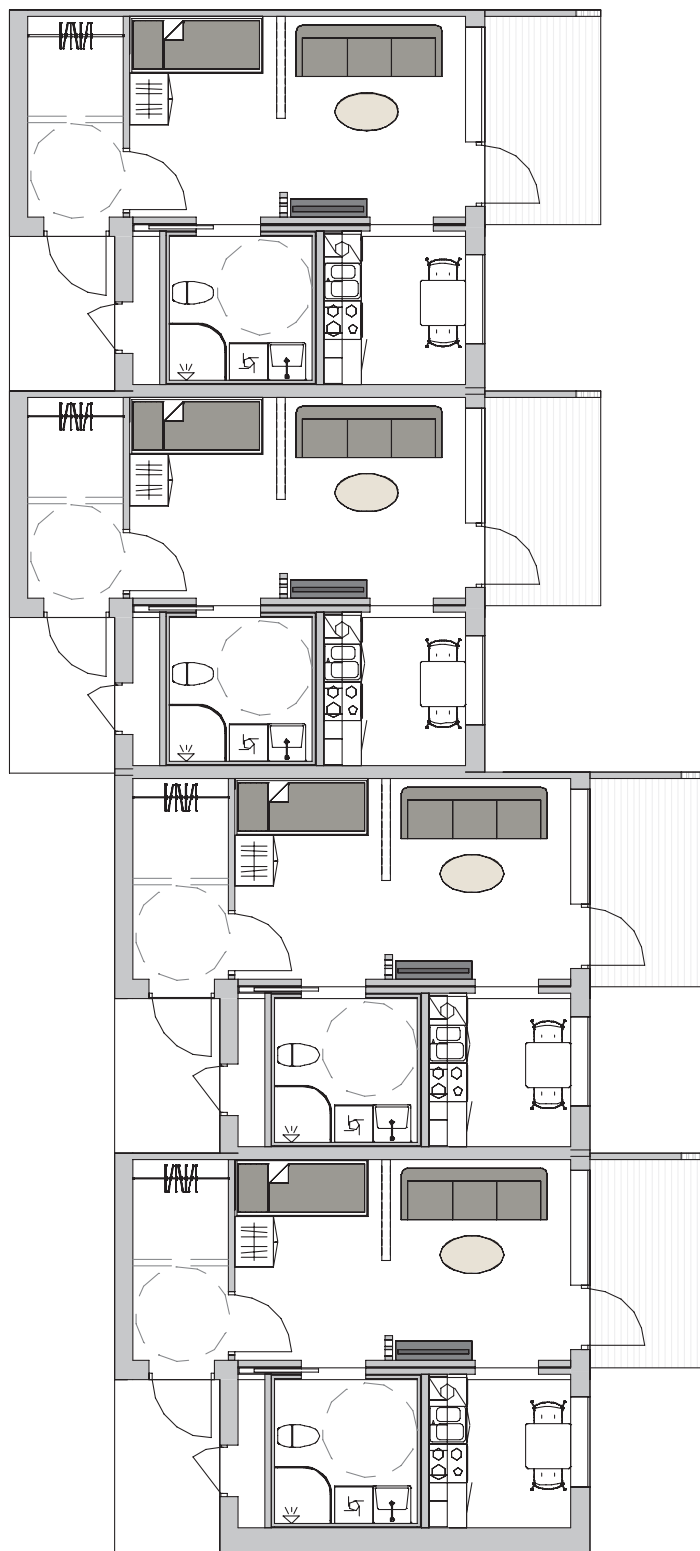
4.8 Organisering av moduler

Ett plan

Modulene bør organiseres slik at de danner flere mindre volumer fremfor et langt bygg for å unngå å skape følelsen av en massiv vegg.

I dette eksempelet er fire moduler satt sammen hvor to og to er forskjøvet i forhold til hverandre for å skape variasjon.

Private uteområder må deles visuelt og gjerne avgrenses med gjerde for å tydelig definere det private området og skape en sikkerhetsbarriere.

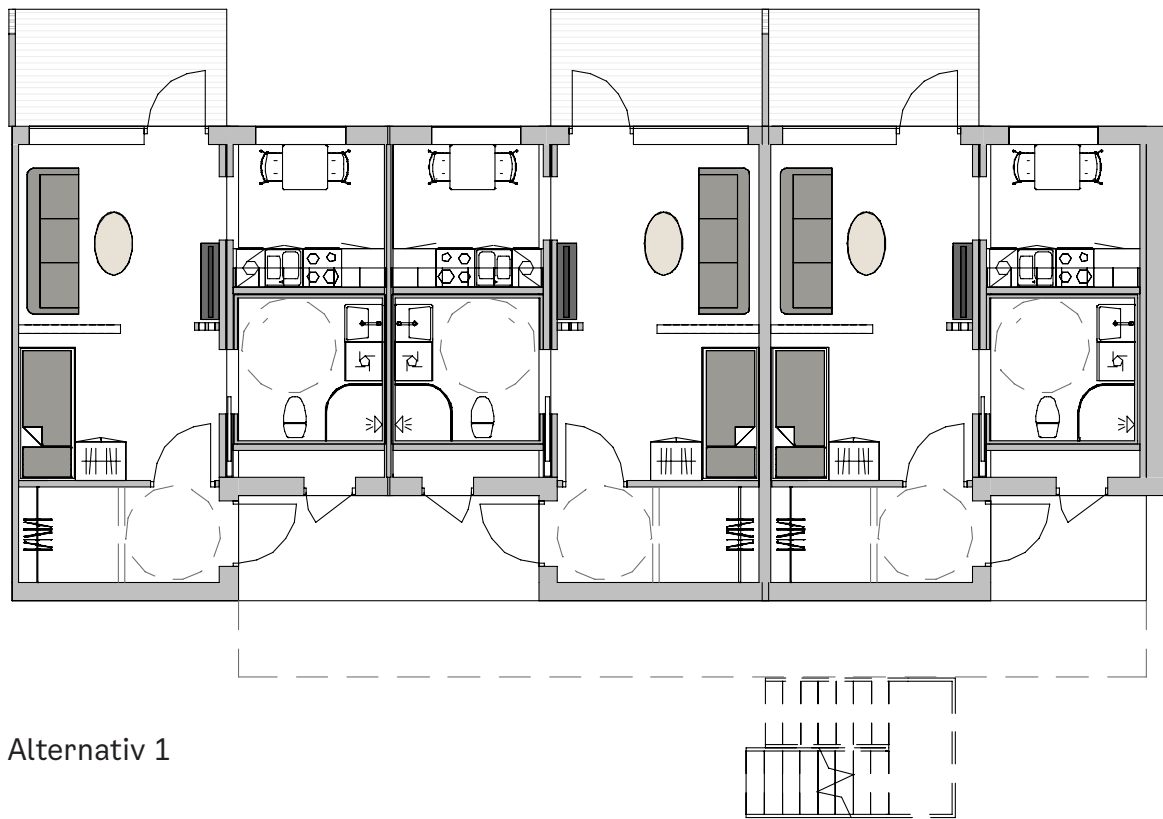
Eksempelbilde: Småhus i Sandnes. Arkitektonisk finnes det mange alternativer i forhold til f.eks tak og fasadematerialer (bilde hentet fra veiviseren.no).

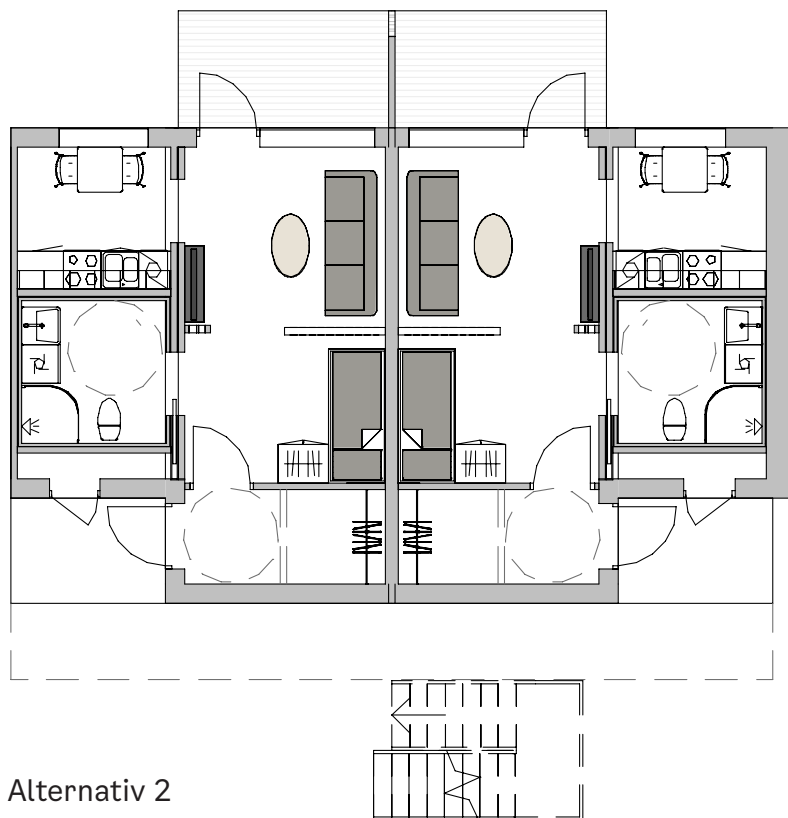
Eksempelbilde: Herre i eget hus (Asker) til for å illustrere hvordan boenhetene kan settes sammen i variasjon og fargepalett (bilde hentet fra veiviseren.no).

Eksempelbilde: Rekkehus Nordre gate (Oslo) for å illustrere hvordan variert fargesetting på fasade er viktig og kan skille mellom de ulike boenhetene (bilde hentet fra koifargestudio.no)

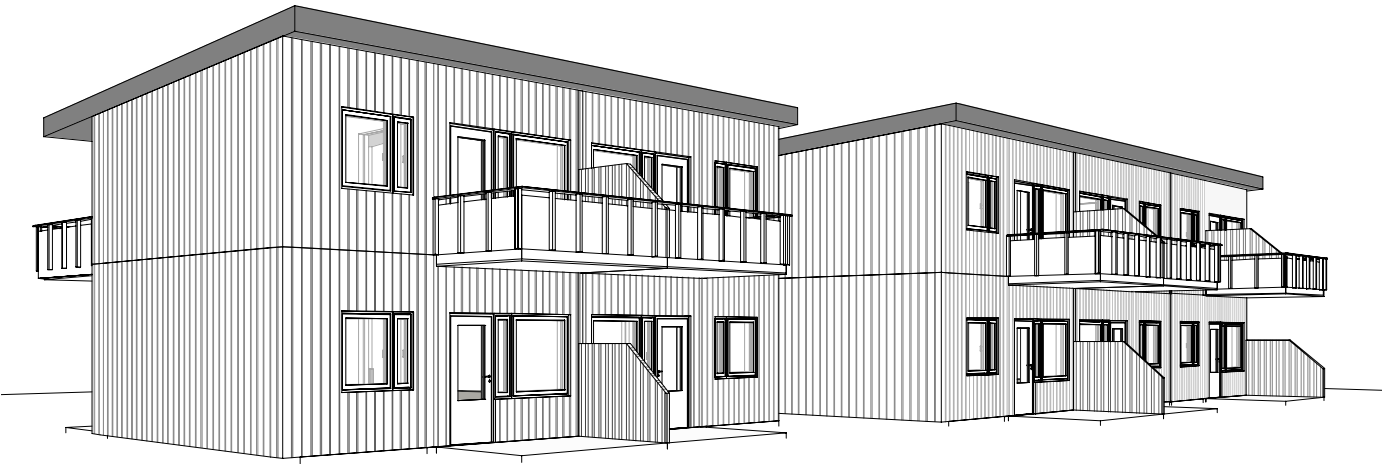
Eksempel på variasjoner i organisering
To plan

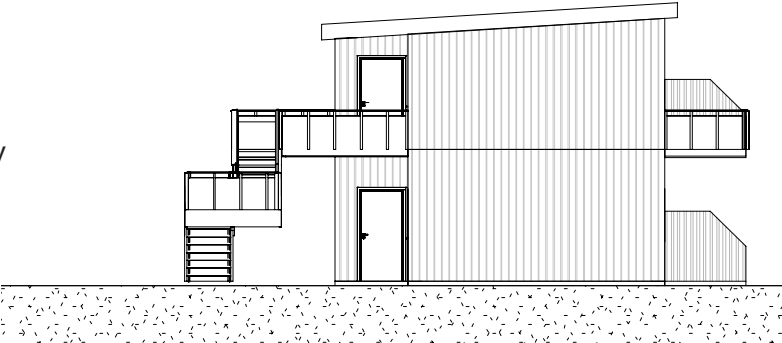
Alternativ 1

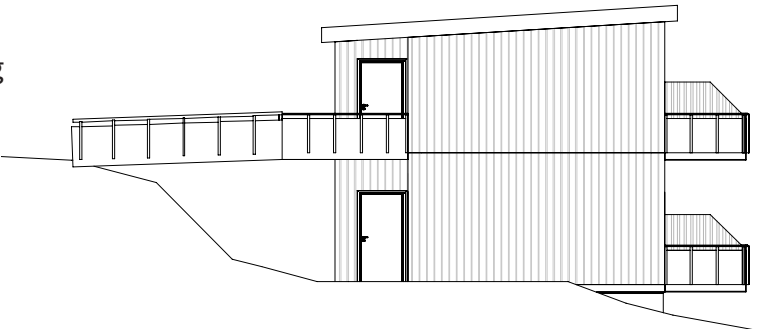
Alternativ 2

På en flat tomt kan modulene organiseres i hus over to plan med enten 4 eller 6 moduler. Adkomst til andre etasje løses med utvendig trapp og svalgang, og kan ved behov suppleres med en sekundærtrapp. Rømning må avklares med brannkonsulent.

I et ujevnt terreng kan adkomst til andreetasje løses med en gangbro. Dette gjør andre etasjen tilgjengelig for rullestolbrukere.

4.9 Interiørkonsept

Ved bruk av farger og materialitet kan en fjerne følelsen av institusjonspreg.

Trematerialer/biofilie påvirker oss positivt, derfor bør det være ett element av dette i hver boenhet - selv om det vil være en imitasjon. Vi føler oss vel i naturen, men også vår fysiske og mentale tilstand er avhengig av en stadig kontakt med naturen. Det virker inn på vår personlige velvære, produktivitet og til og med forholdet vårt til andre.

Ved å blande farger og materialer vil det gi mer liv i boenhetene hvis man ikke har mange ressurser til å påvirke på egenhånd.

Eksempelbilder interiørkonsept. Vinylgulv med trelook i leiligheten med oppbrett. Gulvet er en viktig stor flate som gir mye til leiligheten. Slette, malte vegger. Enkel flate som kan endres til hver beboer. Dette gir mulighet til å gi personlig preg og tilpasse personlighet.

Eksempelfarger på en base pallett til boenhetene.

Kjøkken

Kjøkken er en viktig del av leiligheten. Ved små leiligheter vil kjøkkenet gi mye av helhetsinntrykket. Valg av materialer på kjøkkenet er derfor viktig. På kjøkkenet kan det gjerne introduseres overflater i farger med innslag av tre.

Kjøkkenet skal legge til rette for normaliserende for beboerens matlagingsvaner og gjøre det enkelt å holde orden. Kjøkkenet skal derfor være i full størrelse, med tilstrekkelig benkareal og plass til stekeovn, koketopp, kjøleskap og mulighet til oppvaskmaskin. Oppvaskmaskin blir ofte nedprioritert, men er et viktig virkemiddel i normaliseringen av kjøkkenet og bidrar til å senke terskelen for å holde det ryddig. For å spare plass kan en 40cm bred maskin benyttes.

Trange hybelkjøkken er ikke ønskelig da disse kan gjøre det unødvendig vanskelig å lage mat og holde orden da de tilbyr minimalt med benkplass og ikke har mulighet for oppvaskmaskin.

Kjøkkenet skal bestå av standardmoduler slik at det er enkelt å skifte ut elementer ved behov. Benkeplaten er utsatt for mye slitasje og kan med fordel være i stål. Stålbenk vil også være et brannhemmende tiltak i boligen.

Overskap kan utformes som åpne hyller for å minske antall bevegelige deler som lett blir ødelagte.

Sprutsonen bør utformes med gjennomfarget prosjektflis som er slitesterk. Eventuelle skader er mindre synlige dersom flisen er gjennomfarget.

Dersom det er behov for sluk på kjøkkenet bør dette plasseres skjult under oppvaskmaskinen eller kjøleskapet for at det ikke skal virke stigmatiserende.

Minimum kjøkkenløsning - en modul til må påberegnes for oppvaskmaskin

Baderom

I følge våre funn er baderommene ofte det elementet i leiligheten som oppleves som mest stigmatiserende for beboeren.

Bilde nedenfor fra Skogvollveien (nybygg fra 2019) illustrerer hvordan materialvalg på badet skaper en institusjonell følelse med hvite vegger, blått gulv, og stål inventar.

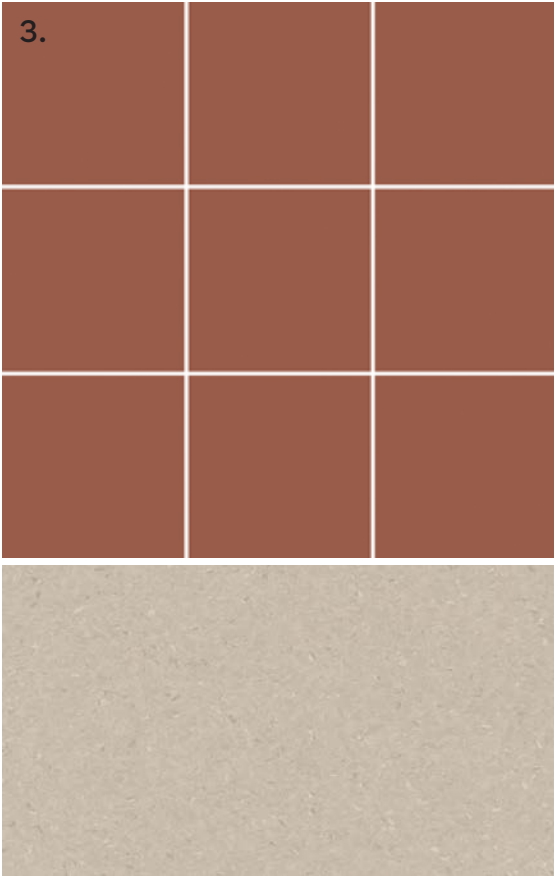
Ved bevisste enkle grep, og ved engasjement av en interiørarkitekt med gode kjennskaper til farge og materialer, kan et baderom fortsatt bygges med rimelige og tilgjengelige standard varer, som collasjen ved sidenav illustrerer.

Utenpåmontert speil på vegg, ikke speilskap. “Speil” av metall er ikke ønskelig da det forvrenger speilbildet og kan påvirke beboerens psykiske situasjon negativt.

Eksempler på ulike material og farge kombinasjoner for baderom:

- 1. Veggplater for våtrom, skjøtfri og helfarget. Homogent vinylgulv. Nøytral farge for farge på veggene
- 2. Veggplater for våtrom: skjøtfri med steinlook. Homogent vinylgulv. Farge på gulv ved nøytrale vegger
- 3. Prosjektfliser: gjennomfargede fliser med farge. Homogent vinylgulv. Nøytral farge for farge på veggene
- 4. Prosjektfliser: naturfarget, med noe spett som skaper liv i overflaten. Homogent vinylgulv. Farge på gulv ved nøytrale vegger

4.10 Case 1

Bernhard Herres vei

Adresse: Bernhard Herres Vei
Bydel: Vestre Aker
Sted: 0376 OSLO
Typologi: Samlokalisert bolig

Bernhard Herres vei er en villavei på Smestad i bydel Vestre Aker i Oslo.

Vi har utarbeidet en ny planskisse slik at bygget kan transformeres til en samlokalisert ROP-bolig med base. Ved transformasjon kan det være utfordringer med å finne løsninger innenfor de eksisterende rammene der alle de grunnleggende prinsippene og anbefalinger ivaretas, derfor vil noen tiltak bli prioritert over andre.

Tydelig forskjell på innredning. Enkle grep som gulvbelegg og farger gjør forskjellen på følelsen av et hjem eller følelsen av institusjon.

Eksisterende planløsning

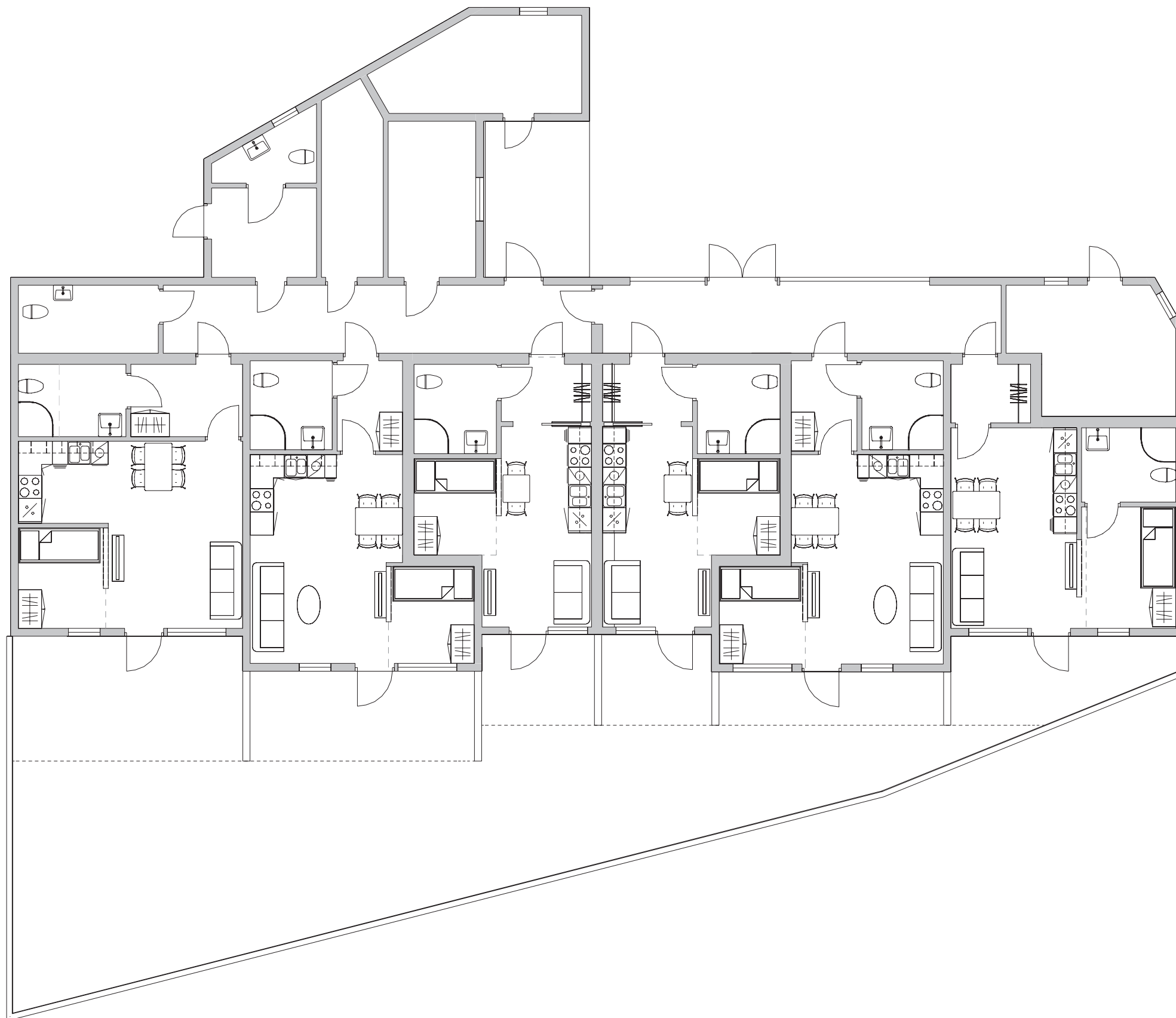
- Personalbase
- Boenheter
- Fellesarealer

Bernhard Herres vei er bygget som omsorgsbolig og ble oppført tidlig på 90-tallet. Boligen består av fire boenheter med felles stue/kjøkken og personalbase. Bygget ligger langs Holmenbekken skjermet fra Bernhard Herres vei og Holmenkollveien med frodig vegetasjon.

Boligene er i dag PU-boliger, der tjenestetilbydet drives av Bydel Vestre Aker.

Bygget ble gitt som case fordi bydelen har tanker om å gjøre om boenhetene til ROP-boliger.

Ny planløsning

Bydelen ønsker å bosette gruppe 4. Det innebærer følgende:

- Base til personale planlegges som ambulante tjenester.
- Boligene skal ha ordinær boligstandard.
- Beboerne bosettes i et vanlig nabolag, med hensyn til skjerming til f.eks innsyn.
- Beboerne karakteriseres som sårbar, innadvent, kan utnyttes og selvdestruktiv adferd.

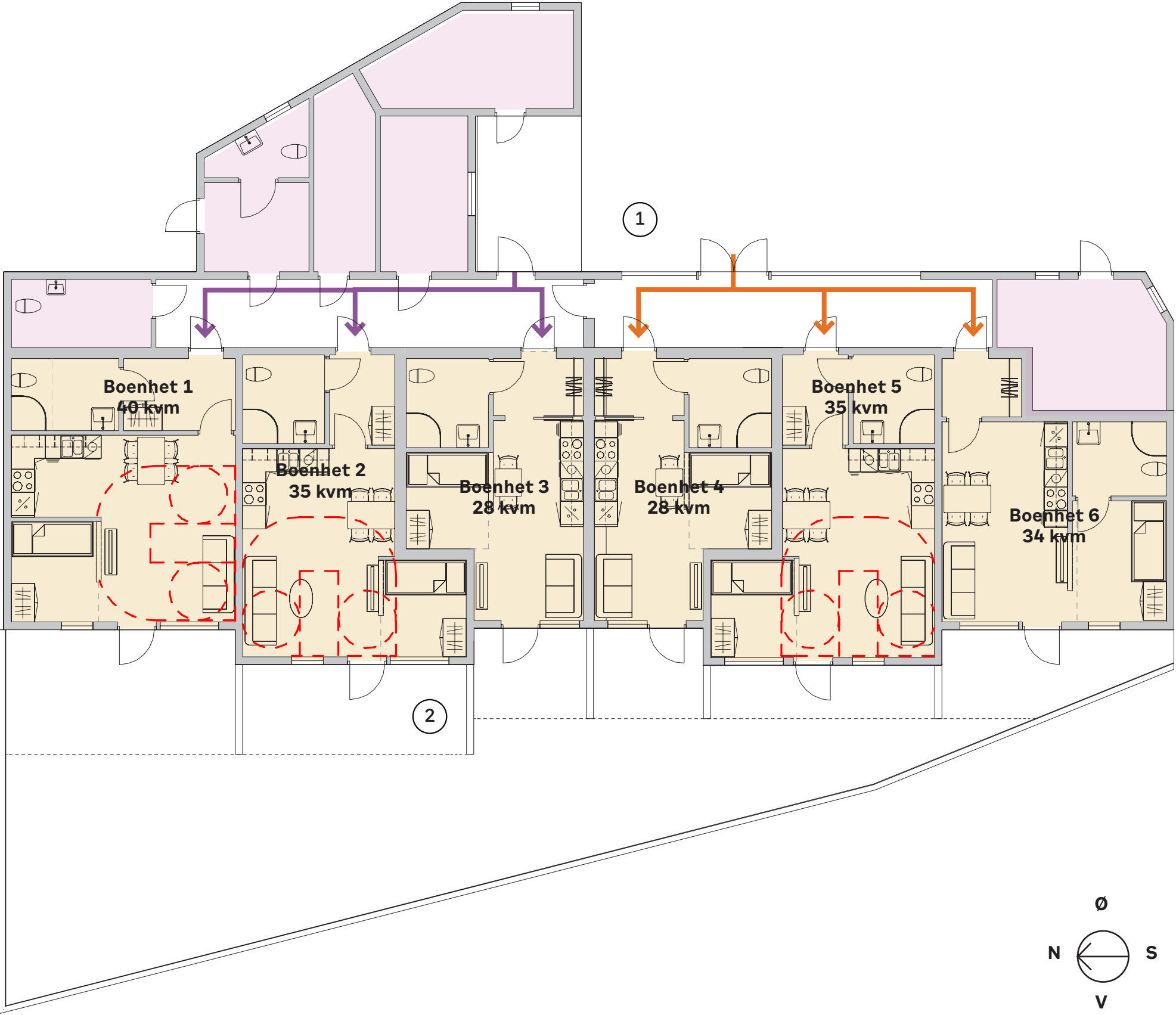
Bydelen ønsket ytterligere at det skulle være minst seks boenheter.

I utformingen av planskissene, har vi fokusert på å ikke gjøre for store endringer strukturelt, med hensyn til kostnadsperspektivet.

For at prosjektet skal være realiserbart for bydelen, må det være så lave kostnader som mulig knyttet til ombyggingen. Derfor er sentrale punkter som eksisterende plassering av kjøkken og badrom blitt tatt hensyn til og byggets yttervegger setter begrensninger.

Utgangspunktet er at dette skal være varige boliger for målgruppen.

Seks boenheter

- Personalbase
- Boenheter

Den nye planskissen går ut på å gjøre om nåværende fellesareal i midten til to mindre boenheter på 28 kvm hver. Boenhet 1 og 6 har potensiale til å utformes likt, men planløsningen viser mulighet for personalbase (eller felles bod) med inngang på østlige fasade.

Størrelse

For målgruppen er det viktig at leilighetene ikke er for store - eller for små. Blir boligen for stor kan det utløse for høye leiekostnader for målgruppen. I dette caset er det mulighet for 3-4 variasjoner i størrelse, der det er diskutert om de minste enhetene er for små for en varig bolig.

På møte med bydelen ble det diskutert om disse enhetene kan bli brukt som treningsbolig og at perspektivet med varighet bortfaller på grunn av enhetens størrelse.

--- Tre av boenhetene har mulighet for seng i pleiestilling. Potensielt kan boenheten i sør være lik den i nord, og da er det fire boenheter som har mulighet for seng i pleiestilling.

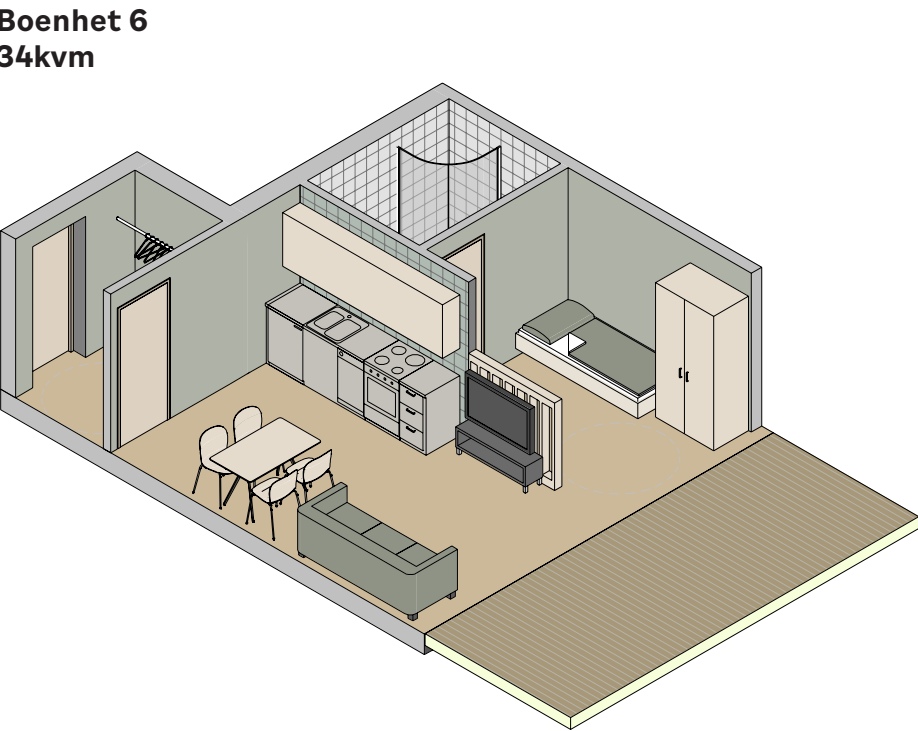
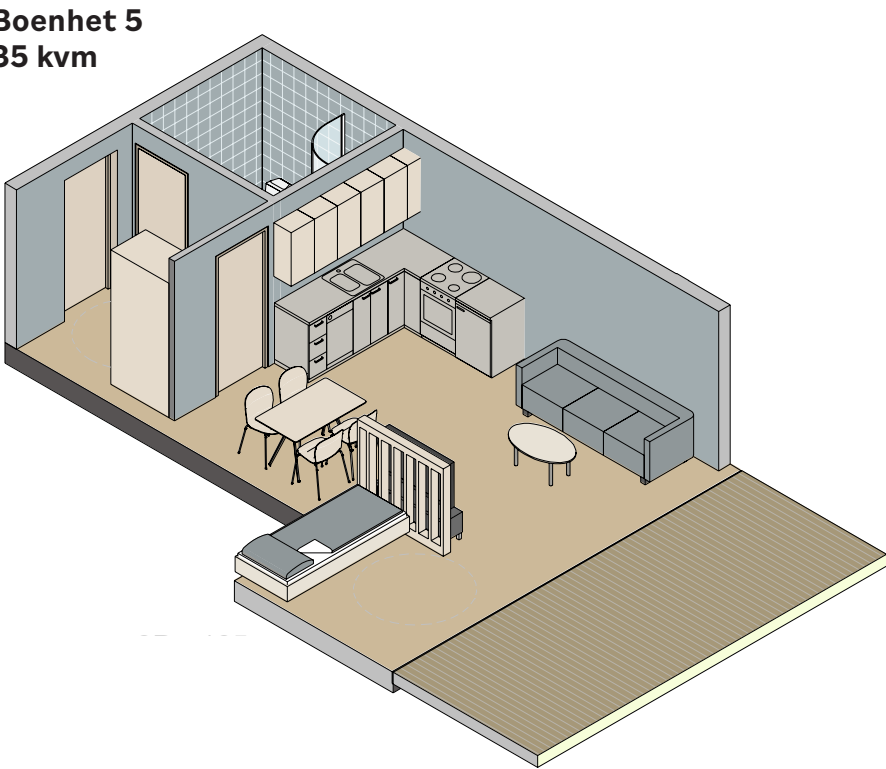
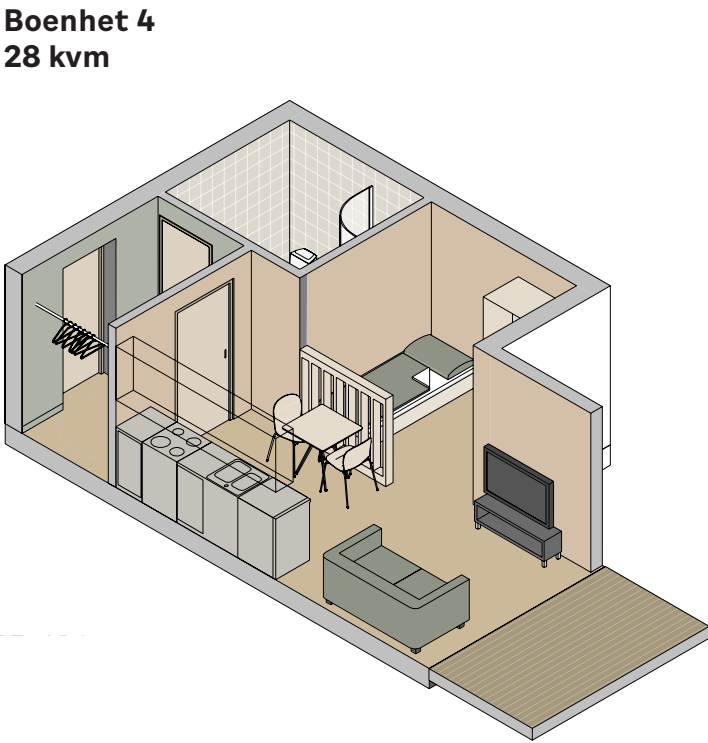
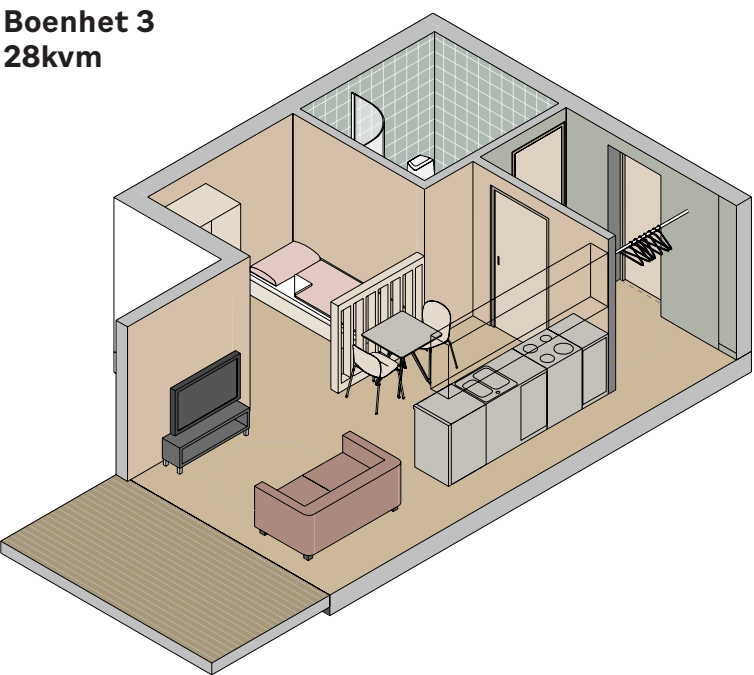
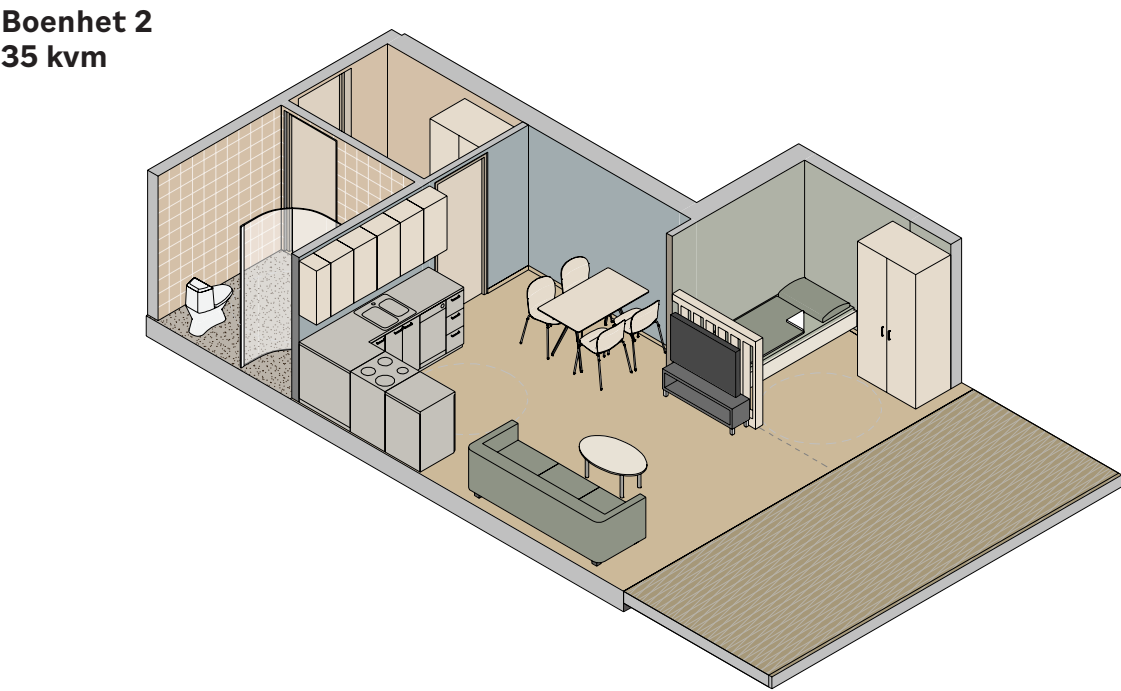
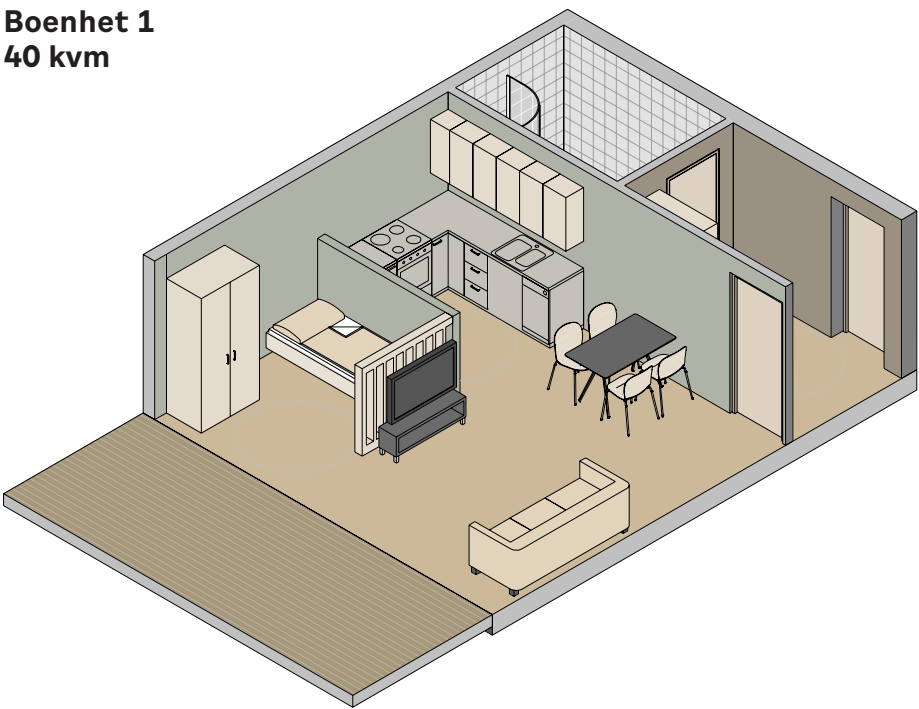
1. Inngang

For målgruppen i gruppe 4 anbefales det at hver boenhet har egne innganger. På grunn av byggets begrensninger, vil det være mulig å skape to hovedinnganger, slik at tre og tre enheter deler samme hovedinngang.

2. Uteareal

Hver boenhet bør få egne, skjermede utearealer.

Visualisering av boenhetene

4.11 Case 2

Sigurd Syrs gate

Bydel: Frogner
Sted: 0373 OSLO
Typologi: Boligblokk i tre etasjer

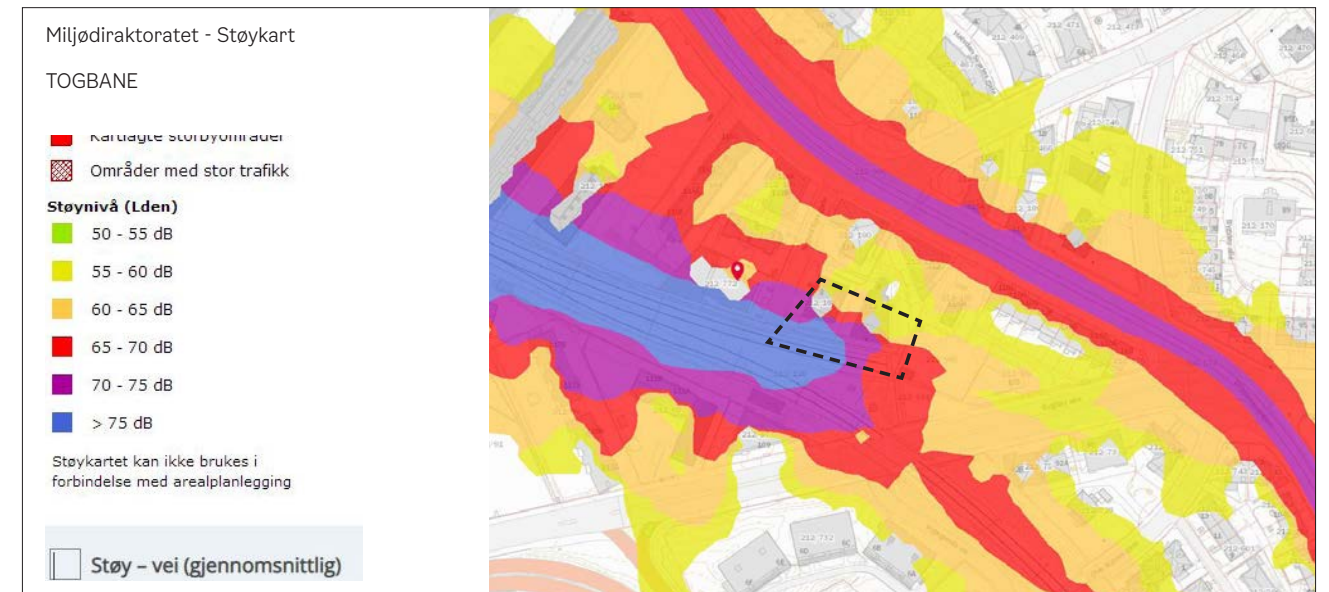

Sigurd Syrs gate på Skøyen i Bydel Frogner i Oslo er en blindvei som går sørover fra Drammensveien mot jernbanen, like vest for Olav Kyrres plass.

Sigurd Syrs gate ble bygget som hybelhus for Stortinget på begynnelsen av 1970-tallet. Bygget ble kjøpt opp av Omsorgsbolig i 2009 og er i dag kommunale boliger. Bygget er utført i betong med inngang fra underetasjen. Det er 18 boenheter i blokka hvorav 12 er 2-roms og 6 er 1-roms. Tilhørende parkeringskjeller mot vest.

I den innledende research fasen av bygget, ble det tidlig kartlagt at bygget ikke egner seg for ROP-boliger grunnet sin beliggenhet nærme jernbanesporet. Derfor gikk vi ikke videre med utforming av planskisse til ROP-boliger i denne casen.

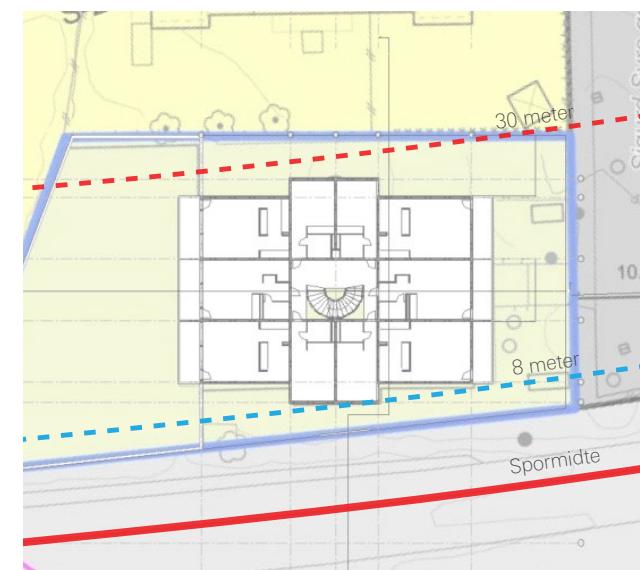

STØY - TOGBANE:

Byggets nordligste fasade er minst utsatt for støyforurensning fra togbanen. Her ligger nivået mellom 65-70dB. Fasaden med tyngst støybelastning er den sørlige fasaden som vender mot toglinjen og her er det registrert et støynivå som ligger på **75dB** og høyere.

Støy er definert som uønsket lyd og kan forårsake søvnforstyrrelser, redusert livskvalitet og redusert helse. WHO's støyrapport fra 2018 stadfester støy er en av miljørisikofaktorene som bidrar til mest helsetap i befolkningen. WHO'S anbefalinger: banestøy bør ikke overstige Lden 54 dB på dagtid og Lnight 44 dB på natten.

Dagens norske anbefalinger: Lden **58 dB**.

Fasade ligger ca 8 meter fra nærmeste spormidte

Hele bygningen ligger innenfor 30 meter byggeforbudssone til jernbane ihht. Jernbanelovens paragraf 10 og krever dispensasjon for eventuelle byggetiltak

5

Oppsummering

Det finnes ikke ett svar, én boligløsning eller én lokalisering som passer alle i målgruppen. Men det finnes grunnleggende prinsipper som bør være tilstede ved utforming av alle nye ROP-boliger, enten det er transformasjon eller nybygg. Det bør tas hensyn til den enkeltes spesielle utfordringer og behov, og hensyn til detaljer og riktig utforming av boligstandarden er viktig for å skape gode, varige hjem uten stigmatiserte omgivelser.

5.1 Et egnet hjem og fleksibilitet

Å fremheve brukerperspektivet har vært viktig for vårt team inn i dette oppdraget. Når alt kommer til alt er det beboernes behov som skal imøtekommes av systemet, av de ansatte og hvordan den enkelte bolig utformes.

Vi ser at en utfordring er å lage ett system for ROP-boliger, uansett hvor beboeren bor, og samtidig ha med seg at hver enkelt beboer har ulike behov. Som det påpekes i rapporten *Etablering av boliger for mennesker med rus- og psykiske lidelser* (Wågø et al. 2020) er denne beboergruppen like mangfoldig som resten av befolkningen.

Vi anser derfor at et egnet og trygt hjem er de hovedordnede målene i arbeidet med ROP-boliger, og beboeren må så langt det er mulig tas med på råd. Brukermedvirkning når det gjelder valg av boligløsning, lokalisering, farge- og materialbruk er med på å gi beboerne verdighet, selvfølelse og opplevelse av å bli tatt på alvor (Wågø et al. 2020).

Et egnet hjem innebærer i hovedsak å kartlegge målgruppen til en ROP-bolig grundig, for å sikre at tilretteleggingen og utformingen imøtekommer beboerens

enkelte behov. Involvering av målgruppen fra planleggingsfasen av en bolig, med en gjennomslutlig prosess, er med på å forebygge at en beboer blir plassert i en bolig på feil nivå. På den måten vil ikke boligen oppleves som stigmatiserende.

I forlengelse av at en bolig er egnet til målgruppen, vil det også påvirke den enkeltes beboer opplevde trygghet. Dette manifesterer seg i utformingen av boligen. Ut i fra vårt kunnskapsgrunnlag innebærer det ivaretagelse av privatliv, og helt konkret at bla. inngangsdørene er adskilt fra hverandre og at vinduer er plassert på en slik måte at beboer ikke plages av innsyn. Utenfor boligen kan det for noen skape trygghet ved å bo skjermet med inngjerdet tomt, mens for andre kan dette oppleves stigmatiserende, fordi det skaper assosiasjoner til institusjon.

Trygghet handler også om å sikre at brukeren kjenner til sine rettigheter, og får tilgang til den hjelp og tilrettelegging en har rett på. I tillegg er det avgjørende at hver bruker har en god oppfølging fra de ansatte, hvor det etableres et team rundt beboer bygget på tillit.

5.2 Ville jeg bodd her selv?

Dere må spørre dere: *“Ville jeg bodd her selv?”* sa en av erfaringskonsulentene under første dialogverksted. Dette har hengt ved oss i arbeidet siden, fordi det ga oss en realitetssjekk om hva vi jobber med. Når man har en spesifikk målgruppe, som lever på andre måter enn vi selv gjør, kan man fort låse seg til det. Det er lett å tenke oss og dem, å skape en distanse mellom oss.

Igjennom samtaler og våre observasjoner av de eksisterende boligene er det mange fellestrekk ved deres og våres liv og bo-behov. De har et ønske om å fungere mest mulig normalt, og kunne ta vare på seg selv. Det er derfor behov for å skape boliger som tilrettelegger for selvstendighet.

Da erfaringskonsulenten konfronterte oss med spørsmålet siktet han særlig til hvordan boligene ser ut. Vi har derfor utforsket hva som skal til for at boligen fremstår hjemlig, samtidig som at kravene til en ROP-bolig, utifra nivåene, blir imøtekommet.

Dette handler i hovedsak om materialvalg, at det er robust og estetisk fungerende. Materialvalg innebærer blant annet farger på vegger og vinylgulv, fliser, kjøkken- og baderomsinnredning. Her har vi gjort observasjoner i eksisterende boliger som har et betydelig forbedringspotensial, mens andre boliger kan gi inspirasjon og nye ideer.

Bildene under illustrerer hvor ulikt to like boenheter kan oppleves gjennom riktig valg av materialitet og farger.

5.3 Å skape et hjem

Boligene til målgruppene har ulike krav til tilrettelegging ut i fra nivået på matrisen. Likevel ser vi at det er noen fellesnevnerne som kan ligge til grunn for at boligen oppleves mer “hjemlig”.

Det første handler om valg av materialer og farger på overflater. Dette er grep man kan gjøre i boligen før en beboer flytter inn. Ved å lage en katalog med oversikt over ulike vinylbelegg med trelook og en fargepalett til veggene, kan boligen hjemmeliggjøres før innflytting.

Det andre er å skape et hjem etter beboer har flyttet inn. Mange har lite erfaring med å skape et hjem eller vet ikke hvor de skal begynne. I tillegg vil hver enkelt ha behov for individuell tilrettelegging, ut fra møbler og type møblering de har behov for. Det har kommet inn behov fra beboere om møbler knyttet til interesser og identitet. For noen er et møbel til bøker eller musikk viktig, mens for andre er det viktig med oppbevaring av servise og pyntegenstander.

Ut i fra vår kunnskapsinnhenting ser vi et behov for ressurser som har kompetanse innen interiør. I dag er det stort sett ansatte som står for innkjøp, eller at de selv tar med seg ting de finner eller får hjelp av familie og venner.

Ved å systematisere denne delen av innflyttingen vil man muligens kunne forebygge at beboer tar med seg for mye ting inn i leiligheten uten formål, og også skape et trygt hjem man ønsker å ta vare på.

Å ha utfordringer med å skape et hjem, ta vare på sine ting og finne seg til rette kan knyttes til skam. Det kan innebære at man ikke ønsker å fortelle at dette er noe man ikke kan eller forstår, og boligen forblir dårlig ivaretatt.

Det kan derfor være hensiktsmessig å involvere noen utenifra, gjerne noen som har vært i en slik situasjon selv. Begrunnet i at det blir lavere terskel å fortelle hvordan det føles, og lettere å bygge en tillitsrelasjon. I forlengelse av det kan man opprette et samarbeid med interiørarkitekter som bistår beboer i valg av f.eks møbler og farger og hjelper å sette dette sammen. På den måten får beboer eierskap til boligen, samtidig som at det vil være lettere å ta i mot veiledning fra en som har kompetanse fra feltet.

Her kan det være aktuelt å knytte samarbeid til eksisterende tilbud, eller hente inspirasjon til en modell fra lignende tiltak, for eksempel Sykepleie på hjul. Denne modellen eller konseptet kunne vært overført til “interiørarkitekter på hjul”.

Det er også mulig å videreutvikle Nyttig Arbeid, og undersøke ressursene som eksisterer der i dag, og kurse noen ansatte innen interiør eller samarbeide med en interiørarkitekt. På den måten kan man få hjelp til å skape et hjem fra en som har vært i en lignende situasjon tidligere, men som også har kompetanse innen interiør.

5.4 Anbefalinger til veien videre

Vårt forslag til veien videre med prosjektet til PRIOslo er å lage en håndbok, sentralt kartlegge aktuelle tomter/bygg i Oslo og videre detaljere idealløsningen.

Håndbok

Oslo har et stort behov for etablering av flere ROP-boliger. En håndbok vil kunne være et viktig verktøy for bydelene å få fortgang i å etablere egnede boliger. Det er mye en må ta hensyn til ved etablering av en ROP-bolig og det er lett å miste oversikten og det er vanskelig for hver enkelte bydel å være oppdatert på alle detaljene. En håndbok bør inneholde blant annet:

- Visuelt og enkelt fremstille hvordan organiseringen av systemet rundt etableringen av en ROP-bolig er - både fra et bydelsperspektiv, fra utbygger (f.eks Boligbygg) og fra Velferdsetatens perspektiv. Ved hjelp av f.eks en system- eller tjenstedesigner kan man kartlegge sårbare punkter ved det nåværende systemet og komme med forslag til organisatoriske endringer.

- En oversikt over hva som fungerer og ikke fungerer i en bolig, gjerne illustrert med bilder fra nåværende boligtilbud og videre visuelt tegne detaljerte forslag på hvordan det burde være.

- En katalog med oversikt og beskrivelser av de ulike tekniske løsningene i boligen.

- Inkludere resultatet av detaljeringen av idealløsningen, som beskrevet ved neste punkt.

Idealløsningen

Idealløsningene som presenteres i denne rapporten er konseptuelle. Neste steg bør være å detaljere ut selve modul enhetene (planskissene) sammen med et firma som har spesialisert seg på modulbyggeri. Alle de ulike faggrenene (VVS, ventilasjon, elektro osv) bør være involvert tidlig i dette arbeidet. En arkitekt med kjennskap til ROP bør lede arbeidet, for å sikre at alle detaljene som er kartlagt i denne rapporten tas hensyn til. Videre medvirkning av indirekte og direkte informanter er sterkt å anbefale, slik at beboerperspektivet sikres gjennom hele prosessen.

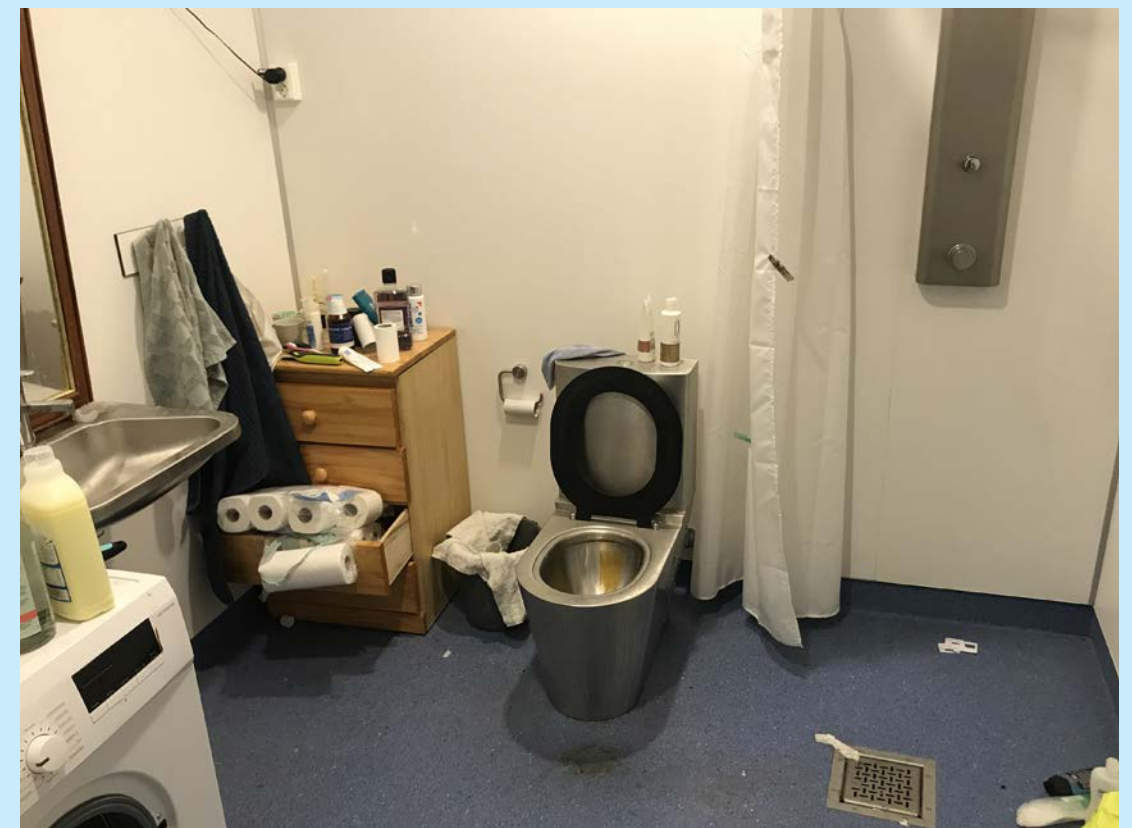
Det bør detaljeres ut tre versjoner av idealløsningen: en med ordinær standard, en forsterket og en ekstra forsterket.

Tomter/bygg

Å finne egnet tomt eller en bygning med transformasjonspotensiale er helt essensielt i etableringen av flere ROP-boliger. Det er både komplisert og utfordrende, og det burde nedsettes et team som spesifikt kartlegger tomter og bygg i Oslo kommune, slik at bydelene selv ikke behøver å gjøre denne kartleggingen.

Denne kartleggingen kan foregå parallelt med detaljeringen av idealløsningen, med mål om å finne en egnet tomt å bygge en pilot på.

En stor takk til alle dere som har delt erfaringer og bidratt med tanker, innspill og ideer til rapporten.

Rapport: "Ville jeg bodd her selv?"
- nytt boligkonsept for bostedsløse med rusproblemer.

November 2021